

ЗНАНИЕ И ВЯРА

ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ
БЕЗ ПОКАЯНИЕ

МИСЛИ НА СВ. ИЛИЯ МИНЯТИЙ

СПОРНИТЕ ЕПАРХИИ
И БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ през 1874 г.

Из „ПРАВОСЛАВНИЯТ ПЪТ“
НА КАЛИСТОС УЕЪР

КАКВО ДА КАЖЕТЕ
НА ИЗПОВЕД

ЗНАНИЕ
и ВЯРА

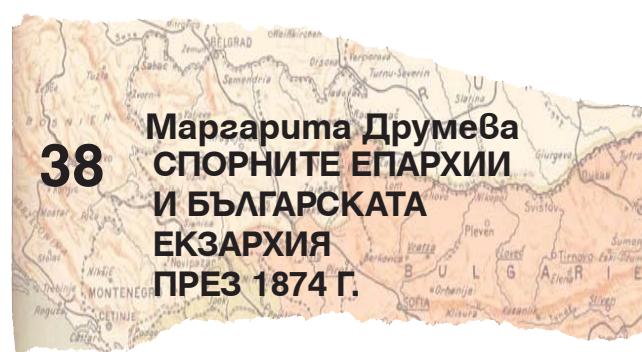
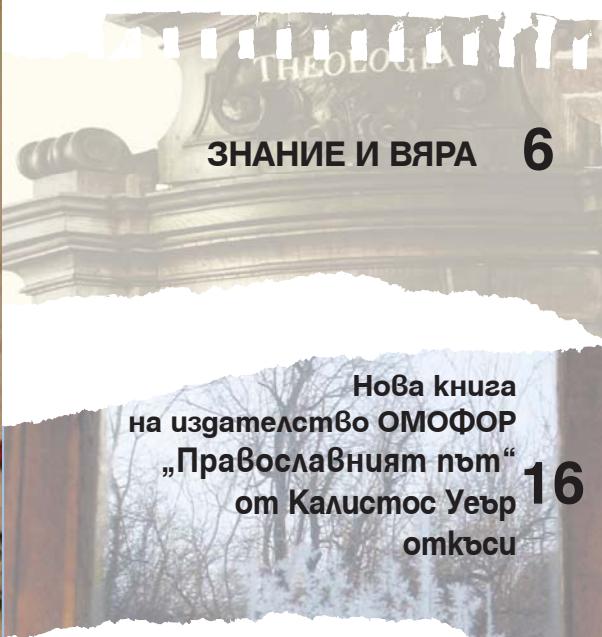
БР. 7/2014

ателие книжарница
къща за птици

бр. 7/2014

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоянов
Пламен Сибров

Дизайн
Гергана Икономова

Адрес на редакцията
София 1407
бул. Черни Връх 68
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

В списанието
са използвани снимки на:
Пламен Сибров
Маргарита Друмева
Илиана Александрова

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

За Вярата и Войната

Наоколо се водят войни. Не говоря за войните в ума, с които ние, като модерни хора, се забавляваме. Не говоря и за дипломатическия „фронт“, никога дали за прословутата Студена война, която години наред изглеждаше най-голямото зло и потенциална фатална заплаха. Говоря за горещи, брутални, жестоки и примитивни войни, които мислеме, кой знае защо, че съвременната европейска цивилизация е изживяла окончателно. А що се отнася до не така европейските общества – виждаш ли се, че един разумен геополитически баланс е напълно възможен и предстоящ във време на глобални бизнес отношения, информационна обезпеченост и широка свобода на самоопределяне и определяне на приоритети.

Героизъмът на днешните войни е развенчан; новият европеец и още повече – американец

е насырчаван да се облича в розово и да мисли войната като компютърна симулация или примитивен архаизъм, несъвместим с мирогледа на съвременния човек. Истината обаче е, че съвременният човек си остава духовно примитивен. В някои отношения може би дали е станал по-примитивен от не така технологизираните предшественици. А духовната форма на примитивизъм е действителната и дълбока предпоставка на войната, както и на всяко друго зло, което човекът произвежда.

Затова и войните въщност никога не са спирали. И днес мирни иначе хора, съседи и приятели, които говорят един език и вярват в един Бог, се избиват като на шега, без причина, без нужда и без надежда. Дори без религия. Една война, в която няма как да победиш и дали не знаеш какво значи да си победил. И днес етнически и религиозни различия, които не застрашават никого, са причина масово и зловещо да се изтребват невинни хора от всякаква възраст и пол; и няма средство, което да спре това, освен пълното физическо изтребление на една от страните. И днес, както преди две хиляди години, християни са разсичани и разпъвани по площадите от хора, които нямат кауза, която самите да разбирам. И всичко това става пред очите ни.

Злато е ирационално. Как да бъдем рационални обаче? Войната е предел, защо който нищо не е себе си. Нито доброто, нито злото, нито истината, нито лъжата. И все пак за този предел ние се опитваме да различаваме духовето, да намерим формула, която да ни обясни този катаклизъм, за да го преодолеем. Но в това търсене на истината за една Всичка не просто бъркаме, а носим Бога в окопите...

Папа Бенедикт XVI пише, че „що е истина“ е темък въпрос, който един прагматичен човек е поставил по повърхностен начин. Но от отговора на този въпрос зависи съдбата на човечеството. Въпросът за истината е въпрос за това, може ли истината да бъде разпозната, може ли тя да стане критерий на нашето мислене и животейски избори. В този брой говорим за това, че човекът познава истината чрез Вяра. Че истината е опит от Бога, а разумът ни е само средство, за да разбираме онова, което душите ни са получили в този опит. Защото да знаем истината означава да разбираме смисъла на всяко нещо и причината на неговото съществуване; да знаем истината означава да разбираме същината на света и явленията, които го

съставляват. Колкото повече от този опит е в състояние да побере нашият ум, толкова повече знаем за истината. Но нейното действително постигане става не в ума, а в целия човек. И в това постигане човекът се учи да разбира света. Така начинът, по който се отнасяме към истината, зависи от начина по който живеем.

В един свят на различни култури, политики, интереси и противоречия, в който истина и лъжа постоянно се преплитат и смесват, без да могат да бъдат различени, истината става трудно достъпна за човешкото съзнание. Тя не ни се явява в пълнота и съвсем не може да бъде очевидна за всички. Нещо повече – тя е динамична. „Светът е истинен, доколкото отразява Бога, смисъла на творението, Вечния Разум, от който той е бликнал... Човекът става истинен, става самият себе си, ако съответства на Бога. Тогава той постига своята истинска природа. Бог е реалността, която дава битие и смисъл.“*

* Йозеф Ратцингер, „Иисус от Назарет. Страстната седмица – от Входа в Иерусалим до Възкресението“

Но не щеше да бъде толкова голямо злато, ако мнозина от Враговете на религията не се криеха зад гърба на почитаната от Всички ни наука. „Презирайте Вярата, като суеверна слабост, недостойна за човека. Една-единствена е само науката, която Боги към истината. Осезавайте, разглеждайте, измерявайте, претегляйте, не признавайте нищо, което не е изследвано от науката!“ – се провикват в името на науката мнозина отрицатели на религията.

Да, поклон, най-нисък поклон и почит пред науката! Християнската религия учи да изучаваме и познаваме природата, за да я завладеем, съгласно Божията заповед, съобщена ни още в първата страница на първата библейска книга „Битие“ (Бит. 1,18). Тя осъжда както лукавите и лениви роби, така и всеки, който зарадва в земята своите таланти (Мат. 25:24-28). Християнската религия е приятелка на науката. Европа със своята 19-вековна история е свидетелка на това. Наистина, има случаи, когато в името на християнската религия изгаряли на клада мъченици на науката, хора на свободата. Но да не се забравя, че Христос нийде никто с една дума не намеква за никакво мъчене, горене, обесване и прочие. Напротив, Неговото учение е учение преди всичко

на любовта, на справедливостта и братството*. И ако взаимно са се избивали лошите християни, то е защото са били именно лоши християни или полухристияни – егоисти, тоест далеч не такива, каквито иска Иисус Христос да бъдат неговите последователи, на които казва: „Бъдете съвършени, както е съвършен Вашият небесен Отец“ (Мат. 5:48); а така също: „Любете Враговете си, добро им правете и молете се за тях“ (Мат. 5:44). Също така не бива да се обвинява и науката, тойки че Господ, ако светът познава, че много чудовищи и най-префинени злодействия се извършват от хора учени и задето често пъти сърцето на учения и неучения се вълнува от едни и същи страсти.

Но християнската религия е, която ви отваря очите и казва, а опитът потвърждава, че науката има своя област и само в тая област е нейната сила.

Науката обяснява и методически класифицира всички научно обосновани факти и явления. Поле за работата на науката е всичко онова, което се поддава на изследване. И тя много досега е изследвала, но има и много още неизследвани пространства,

* Принципът за свобода, братство и равенство е принцип основен на християнската религия.

В които никой още досега не се е опитвал да проникне. Те са обект за издиране на бъдещото поколение. Ние можем да допуснем гори, че съществуват такива пространства, за които ние сега и не подозирате! Но гори и в тия области, които са грижливо изследвани, по-настрана от прокараните вече пътища съществуват много неизвестни още кътчета, в които царува пълно съмнение, и там стоят големи въпросителни знакове. Въпреки това обаче, факт е, че завоюваното пространство от науката е много обширно. И ако го сравним с ограниченията човешки сили, ние смело можем да кажем, че научните издиранания и открития наистина са достигнали гигантски размери. Ние много галеч сме отишли от нашите праеди. Техният мироглед не е вече и наш мироглед. Науката е направила чудесен напредък. Както хубаво бележи Григорий Петров: „Тя е превърнала сънцето в печатна машина, оселала е морските вълни, свързала буйните ветрове, впрегнала е парата, надянала пощенската чанта на мълнията; елмазените свърдели пробиват гърдите на планинските скали и изкарват вода в горещите пустини; телефонът, телеграфът

и телескопът са унищожили пространството; хиляги фабрики с най-нищожна мускулна сила изпълняват такава работа, каквото не са и сънували даже митологичеките титани“. Ето това е то, главният и очевиден факт, от които не е възможно нищо да се отнеме. Обаче това високо положение на науката оправдава ли претенциите на някои нейни застъпници да я провъзгласят за един-единствен източник на нашата увереност? Научното изследване се добива посредством разума. Но нима разумът е едничкото прозорче, през което минава в нас истината? Нима разумът е, които говори например за нашите преживявания? Но да беше поне възможно науката да ни разкрие всичко! За съжаление обаче, самата същност на предметите е неизвестна за науката. Така че това, което за пръв път съмртни е очевидно, за хората на науката е най-велика загадка и тежко мъчение. „Ние жадуваме да познаем, провиква се Гьоте във Фауст, що се заключава в самата същност на света, да видим самата основа на действуващите в него сили“, ала всичко това за нас е недостъпно и тайна на битието.

И философия, и право, – казва той и медицина знам.

Уви! И геологията здраво изучих ази с плам.

*И ето ме – безумец клет тъй умен, както по-напред!
Магистър, доктор ме зоват,
години десет за носа воля
напред, назад, насам, натам
учениците си – знам,
че никой нищо няма да узнае.
Това сърцето с огън ми терзае.*

Но, ако пък се поповдигнем към прага на живота, кой учен може да каже де е онъ мост, които съединява неорганическата природа с органическия мир? Нека простирайт пример, наблюдаван при най-мощни средства, ни покаже как и защо се ражда растителната клетка? Специалистите в случая отговарят, че това те не знаят. Така че животът гори на най-низшите растения не е постигнат. Нито един лъч на науката не е още проникнал в тая тайнствена лаборатория. А между това именно голямо неизвестно лежи в основата на всички естествени науки, като почнем с физиологията на растенията и завършим с физиологията на човека.

Но тоя мрак е още нищо пред непроницаемата тъмнина при по-сложни-

те явления в живота на човека. Какво нещо е растителна клетка, това е тайна. Но какво нещо пък е нервна клетка? – това е още по-голяма тайна. Ние знаем какви метали влизат в състава на сънцето, както и знаем за колко време доходжа светлината му до нас, но нашите научни средства не ни позволяват да наблюдаваме функциите на мозъка. Около вижда. Ето един факт, които науката не може да обясни. Но ние знаем този факт непосредствено, по вътрешно наблюдение, както знаем, че съществуваме. Ала науката няма средство за такова познание.

Наистина, има мнозина, които с помощта на фотографията и микрографията са изучили географията на мозъка, локализацията на неговите функции с най-големи подробности; те знаят това така, както часовници познават частите на часовника. Но що от това? Целият мир от идеи, чувствата от художествените красоти си остават неизвестни за тях. Това е същото, както ако допуснем, че коя да е българска книга например попадне в ръцете на най-учения съвременен европеец, но който български език не знае. Той учен да предположим си казва: „Да погледна, що ли има в тая книга.“ И ето, преброява буквите,

измерва ги, сравнява ги, и ги подхвърля на най-разнообразни химически изследвания и прави най-смели бележки и умозаключения. И след всичко това, ще ли може този учен да разбере не едно цяло изречение на тая книга, ами ако ще би значението само на нашия съюз „и“? Така е и с всеки учен, който държи само на своите наблюдения.

Но да допуснем, че науката тържествено е завладяла от вселената всичко онова, което е достъпно на познанието. Тя владее вече всички достъпни познания. Нищо не е могло да ѝ избегне. Изчертва ли с това тя всичко? Не и не. По-настрани от нея остават още много истини, към които човек всеки ден се приближава и с които той живее. Огромната област на моралното съзнание остава за науката завинаги закрита. Никой учен не е в състояние научно да обясни например една постъпка, извършена по внушение на съвестта. Или: добро, зло, привързаност, преданост, любов, самопожертвование, омраза, зависимост и прочие, кои е всичко това? От гледище на положителната наука това е нищо. Чистата наука намира безсмислена нашата грижа за бедните, калеките, сирачката, изхвърлените на улицата. В старо време безжалостно умъртвявали такива още в деня на тяхното раждане. В борбата за живот има място само за силните и могъщите! Те га царстват и га се

Веселят! Смърт за обидения от природата младенец! Смърт за всички, които са слаби и немощни! Това е логично, към това ни подбужда естествената наука. Така правят растението, така постъпват и животните. Тъкмо така, както учи немският философ Ницше, които се убедил, че всичките злини и бедствия в съвременния живот произлизали от „любовта, кромостта и милосърдието“. И ето, какво той завещава на своите последователи: „Бъдете твърди, не се поддавайте на милостта, състраданието и любовта; тъпчете слабите, казвайте се по техните трупове все нагоре, по-високо; вие сте деца от висшата порода; вашият идеал е свръхчовекът.“

Страшна теория, не ли? Само като я слушаме, кръвта замръзва в жилищите ни. Явно нашата душа в случая се намира в противоречие с науката. И което е още по-чудно, самите учени нарушават в живота си това, което на теория доказват, защото и те живеят не винаги по доводите на разума, а по ония на сърцето си. „Сърцето си има свои основания, казва великият Паскал, за които разумът нищо не знае“. Значи за човечеството съществува и по-друга увереност, нежели онай, която ни се приподнася на върха на сиологизма или в качеството на квадратно уравнение. С неясната уве-

реност на инстинкта, който никога не ни мами, нещо вътрешно никазва, че трябва да се помага на нещастния и слабия и колкото някой е по-нещастен, толкова повече той ни трогва със свое то нещастие. Той е път от пътната ни и кост от костите ни! Солидарност се изтрягва из дълбочините на нашето сърце. Ние страдаме с неговите страдания. И затова всяко насилие над слабите, грубо обръщение с калеките, тежък удар на младенца – всичко това за нас е престъпление над престъплението.

Но само тия ли въпроси вълнуват човека? Ами въпросът за вселената, за произхода на битието? Коя наука, кой учен може да отговори на въпроса за назначението и целите на света? Защо той съществува? Защо да не съществува безусловното нищо? Кои от вас не е чел химна на Пенчо Славейков, в които се казва как...

*Човешкият разум бий се и терзае
от памтивека висшата си цел
поставил: да проникне и познае
незнайното зад знайния предел.
Началото на всичките начала,
на битието пръвния изход –
когато са живели в неразделя
живот и смърт без смърт и без живот?*

И като не намира нищо в света отговори, поетът завършва:

*Един Творец горе в небесата,
Той могъл би един да ни яви...*

Да, и напразно другият наш поет, Базов, се обръща към...

*...пространното море,
де нищо не цъфти, не мре*

и пита:

*„Море, вълни, стихия, вечност,
дълбоки бездни, безконечност
Каквете ми: що е живот?
Що е човек и кой го праша?
В света за мъки, скръб и пот?
Защо той мре, защо се ражда?
Къде е висшата му цел?
Дали в загробния предел,
или в борбите на живота,
или на страстите в хомота?
Защо е той безсилен роб
от лълката до самия гроб,
проклет за битка непрестайна?“*

И морето мълчаливо отговаря:

„Тайна!... Тайна!“

Да, „тайна“, защото един само Творецът горе в небесата могъл би на това да отговори. И Той ни е отговорил в свое откровение и чрез Своя възлюбен Син. И третият наш поет, най-придирчивият може би от всички наши поети, Михайловски, не пита

морето, а намира отговора на тия въпроси от Бога, Когото възпява във величава ода.

И така, какво ли заключение можем да направим от всичко това? Най-справедливото ще е да мислим, че мирът на съвестта, както и мирът на научното знание, ни пренасят зад своите предели... Единият и другият са само пътеки на големия друм, който Богу към религията, към Вярата.

Стоял някога Христофор Колумб на брега на Атлантическия океан с поглед, устремен към неизмеримата ширина. Той чувствал, че там нейде, зад хоризонта, се намира още земя, нов свят. И наистина така е било. Също така и разумът спира при границата на познаваемото и предчувства, че на другата страна на неговия кръгозор, в недостъпната за неговия поглед област, има друг свят, висшето царство на истината. И ето, той навлиза в неизвестната област под ръководството на Вярата, която му съобщава понятие за Бога, за света, за самия човек и за взаимните отношения на тия три обекта. И чак тогава човек намира смисъл и цел на живота си на земята.

Науката и Вярата, това са две близнака, или две подпорки на моста в живота. Това са две цялти, израснали

из един корен. Откъснете единия, ще посърне и другият: знание без Вяра ще бъде съмнение и отчаяние, а това е най-отровният червей в гърдите на неверуващия. Вяра пък без знание ще се превърне в суеверие, в бред, в мечта. И не е чудно, задемо най-великите учени математици, физици, естественици, астрономи, философи, поети са хора религиозни.

Затова и всички народи толкова крепко държат на хармонията между науката и религията. Тая хармония едничка те считат за залог на човешкото благоденствие.

Научното образование и религиозното възпитание имат за цел да дадат цялостен мироглед, задоволяващ духа човешки. Религиозното възпитание от своя страна има за задача да нарисува пред умствения взор на човека най-съвършения идеал, осъществен от Христа, и да подпали в сърцето му гореща любов към Него. А тоя идеал само е в сила да устреми ума към истината, Волята – към свобода и добро, а чувството – към любов.

Източник: „Вяра и разум”, месечно списание за Вяра, наука и нравственост, Пловдив, 1897 г.

ЗНАЦИ ПО ПЪТЯ

ПЪТЯ

КАЛИСТОС УФЪР

Аз съм пътят и истината и животът.

Иоан 14:6

Църквата ни дава не система, а ключ; не план на Божия град, а начин за влизане в него. Може би някой ще загуби пътя си, защото няма план. Но всичко, което ще види, ще го види без посредник, ще го види непосредствено и за него то ще бъде истинско; покамто онзи, който само изучава плана, рискува да остане отвън и въсъщност да не намери нищо.¹

Отец Георги Флоровски

Един от най-известните египетски пустинни отци от четвърти век, св. Серапион Синдонит, бил веднъж на поклонническо пътуване до Рим. Там му разказали за прочута отшелница, която живеела затворена в малка стая и никога не излизала. Настроен скептично към такъв начин на живот – понеже той самият бил голям пътешественик – Серапион се отбил при нея и попитал: „Защо седиш тук?“. На което тя отвърнала: „Аз не седя, аз пътувам“.

Аз не седя, аз пътувам. Всеки християнин би могъл да отнесе към себе си тези думи. Да бъдеш християнин, означава да си на път. Нашето положение, казват източните отци, е като на израилския народ в Синай-

ската пустиня: живеем в шатри, а не в къщи, защото духовно сме винаги в движение. Ние пътуваме през вътрешното пространство на сърцето – пътуване, което не се измерва с часовете на часовника или дните на календара, тъй като това е пътуване извън времето към Вечността.

Едно от най-древните имена на християнството е просто „пътят“. „В онова време – се казва в Деяния на светите апостоли – биде голям смут за пътя [Господен]“ (19:23); Феликс, римският управител на Кесария, „знаеше госта добре за пътя“ (24:22). Това е име, което подчертава практическия характер на християнската вяра. Християнството е повече от теория за Вселената, повече от учение, записано на хартия. То е път, по който пътуваме – пътят на живота, в най-дълбокия и всеобхватен смисъл на думата.

Има само един начин да се открие истинската природа на християнството. Трябва да стъпим на този път, да се отгадем на този начин на живот и тогава ще започнем да виждаме сами.

* Според гръцкия текст, както и английските преводи (напр. King James Version); в българския синодален превод вместо „пътя“ е използвана фразата „това учение“. (Бел. прев.)

Докато стоим отвън, няма да можем да разбираем правилно. Несъмнено ние се нуждаем от указания, преди да тръгнем; някой трябва да ни каже какви знаци да търсим; нуждаем се и от спътници. Всъщност без напътствие от другите едва ли е възможно да започнем пътуването. Но указанията, получени от другите, никога не могат да предадат действителната същност на пътя; не могат да заместват непосредствения, личен опит. Всеки е призван да помърди за себе си онова, на което е научен, от Всеки се иска да преживее Преданието, кое то е получил. „Верујото – казва митрополит Филарет Московски – не ти принадлежи, ако не си го живял.” Никой не може да предпреме това най-важно пътуване, оставайки в креслото си. Никой не може да бъде християнин чрез опита на някой друг. Бог има деца, а не внуци.

Като християнин от Православната църква аз желая особено да подчертая тази необходимост от *живия опит*. За мнозина на Запад през двайсети век Православната църква изглежда забележителна преди всичко със своя дух на стариност и консерватизъм; като че ли посланието на православните към техните западни братя е: „Ние сме вашето минало”. За самите православни обаче верността към

Преданието не означава на първо място приемането на формули и обичаи от минали поколения, а винаги новият, личен и непосредствен опит от Светия Дух в настоящето, тук и сега.

Описвайки едно посещение на селски храм в Гърция, Джон Бечъман^{*} подчертава елемента на старицата, но и нещо повече:

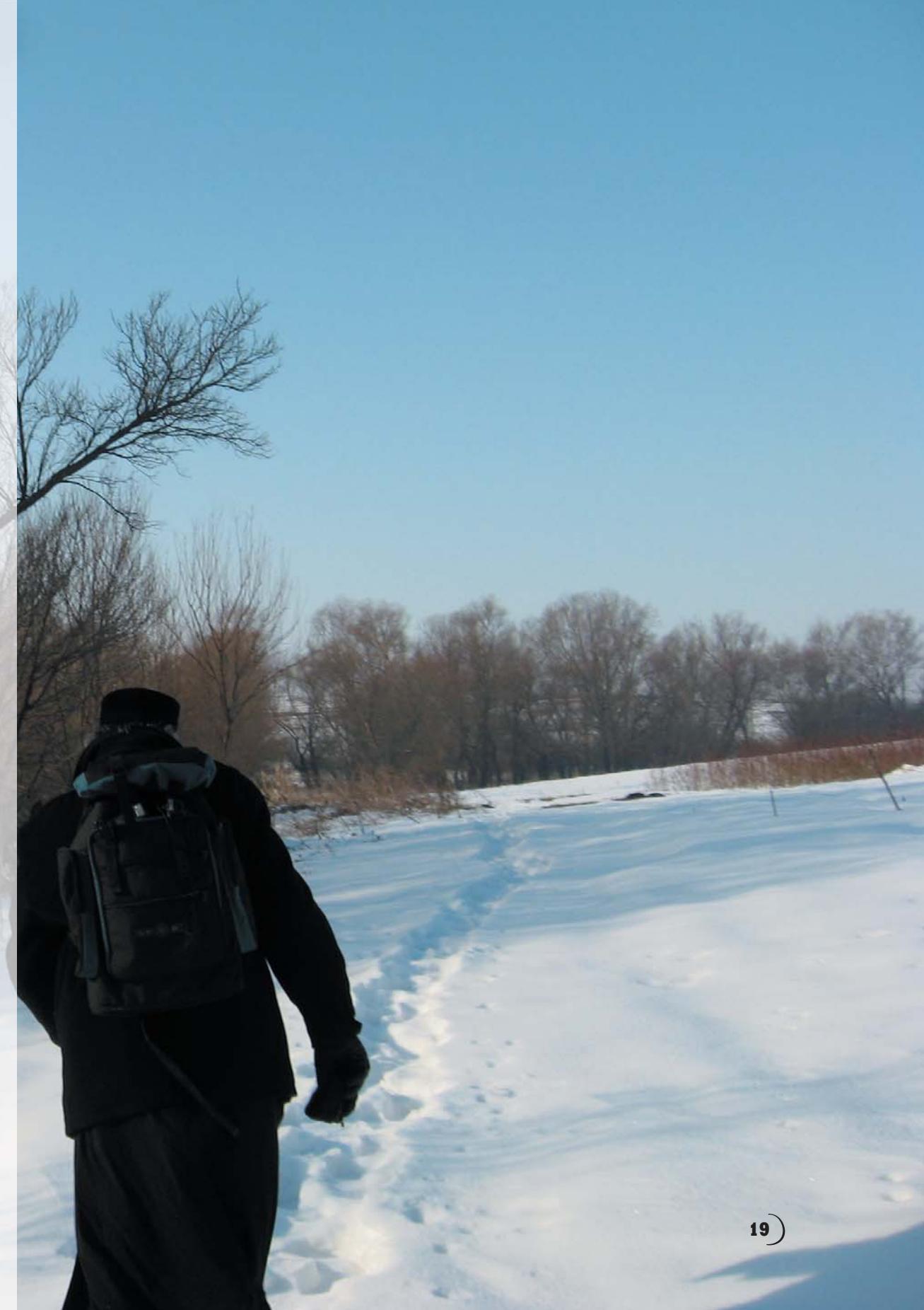
[...] Свободете на храма погъщат деня.
Тук, където да запалиш свещ, означава да отпразниши молитва,
пламъкът на свещта разкрива бадемовите очи
на местни светци, съзерцаращи без почуда
своето мъченничество, изобразено върху
стени,
едва огрявани от приглушена дневна
светлина.

Пламъкът разкрива напуканата боя –
морско синьо-зелено,
червено и злато, под която изпъква
жилките на дървото –
на безброй пъти целувани икони, гамиращи
може би от четиринайсети век. [...]
Така израства буйно древното дърво,
с гонения подкастрирано, поливано със кръв,
живите му корени са дълбоко в
предхристиянската кал.

То няма нужда от борократична защита.
То е своето собствено непрестанно
възкресение. [...]

Тук Бечъман обръща внимание на мно-

* Джон Бечъман (John Betjeman) (1906–1984) – английски поет, писател и журналист. (Бел. прев.)

нова книга на издателство ОМОФОР

го от онова, което е ценно за православния християнин: значението на символичните жестове, като това да запалиш свещ; ролята на иконите, които придават едно усещане за местния храм като „земен рай“; значимостта на мъченичеството в православния опит – претърпяно под турска власт след 1453 г., под комунистическа след 1917 г. Православието в съвременния свят е наистина „древно дърво“. Но освен възраст, то има също и жизненост, „непрестанно Възкресение“; именно това има значение, а не просто старицата. Христос не казва: „Аз съм обичаят“; Той казва: „Аз съм животът“. Настоящата книга се стреми да разкрие дълбоките извори на това „непрестанно Възкресение“. Книгата посочва някои от решаващите пътепоказатели и километрични знаци по духовния път. Тук не се прави опит за фактологическо представяне на историята и на съвременното състояние на православния свят. Информация за това може да бъде намерена в по-ранния ми труд, „Православната църква“**, публикуван за пръв път през 1963 г., а през 1993 г. излязъл в преработено издание, и доколкото е възможно, съм се постарал да не повтарям казаното там.

Моята цел с тази книга е да пред-

* The Orthodox Church (Pelican Books, 1963, 1964; Penguin Books, 1993, 1997). (Бел. прев.)

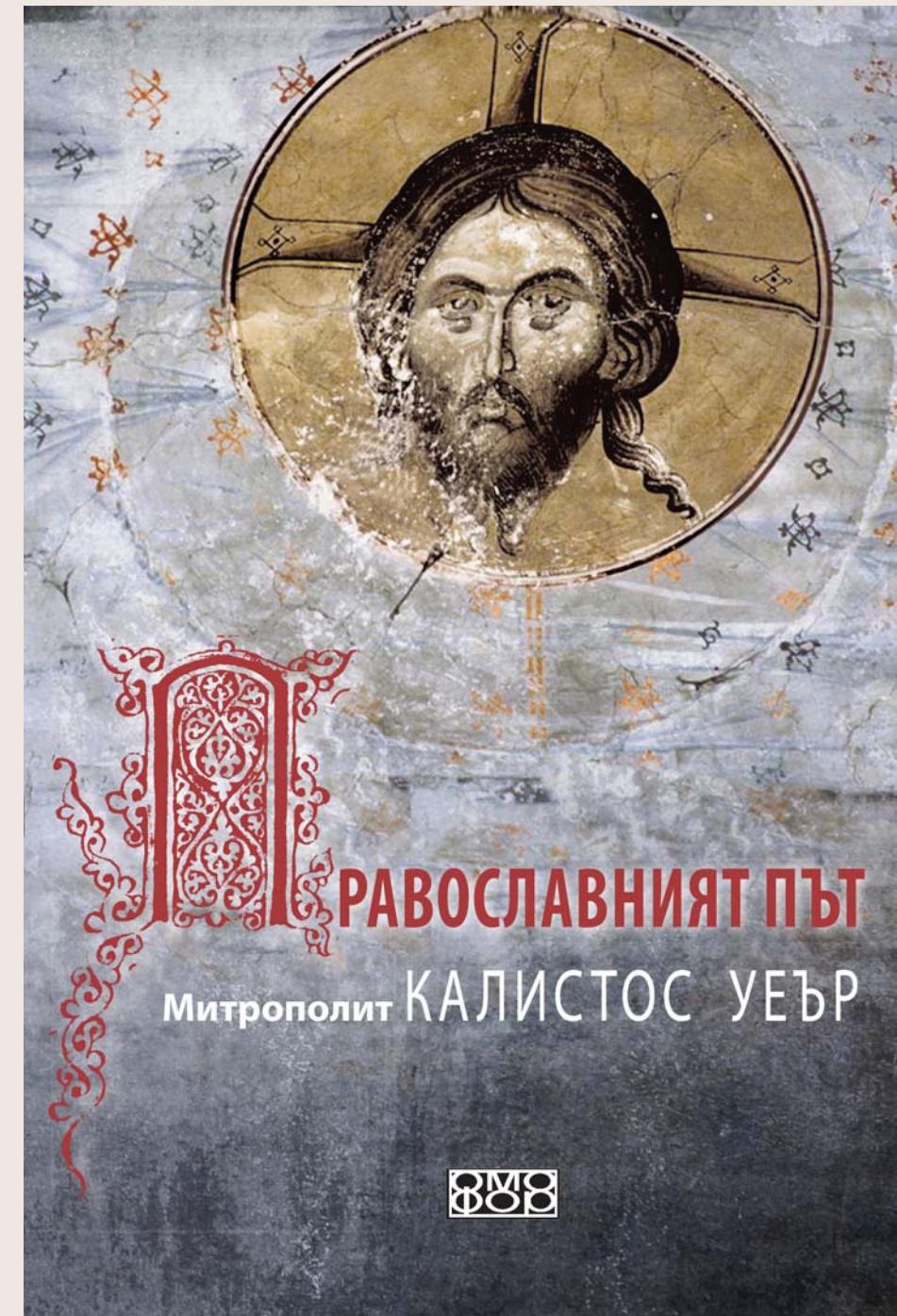
През септември предстои да излезе новата книга на издателство Омофор – българското издание на „Православният път“ на Диоклийски митрополит Калистос Уеър. Православният богослов и университетски преподавател е познат на българския читател с книгата си „Тайнството на човешката личност. Иисусови студии“, която излезе през 2002 г.

Митрополит Калистос Уеър (В света – Тимъти Уеър) е роден във Великобритания. Завършила класическа филология, философия и богословие в Оксфорд и защитава докторат по история на източното монашество. През 1958 г. напуска англиканската църква и приема православната Вяра. През 1966 г. приема монашество и същата година е ръкоположен за свещеник. В 1982 г. е хиротонисан за епископ Диоклийски към Константинополската патриаршия. В 2007 г. е възведен в сан митрополит.

От 1966 до 2001 г. преподава в Оксфордския университет православна културология. Председател на управителния съвет на Кембриджкия институт за Православни християнски изследвания. Участник в Православното сдружение за мир.

Председател на Англикано-православната богословска комисия, отговаряща за диалога на Константинополската патриаршия с англиканите.

Митрополит Калистос е автор на множество публикации върху историята и богословието на Православната църква. Творчеството му включва книгите „Православната църква“, „Православният път“, „Гръцката църква в периода на турското Владичество“ и др.

ДРУГОСТТА И БЛИЗОСТТА

на Вечното

Божи образ, но обратното не е вярно.

И все пак, на второ място, този Бог на тайната същевременно по уникатен начин е близо до нас, изпълващ всичко, присъстващ навсякъде около нас и вътре в нас. И Той присъства не просто като атмосфера или безименна сила, но по личностен начин. Богът, който е безкрайно непостижим, ни се разкрива като личност: Той зове всеки от нас по име и ние му отговаряме. Между нас и трансцендентния Бог има връзка на любов, подобна на тази между всеки от нас и онези други човешки същества, които са ни най-скъпи. Ние познаваме другите човеци чрез любовта си към тях и чрез тяхната към нас. Така е също и с Бога. По думите на св. Николай Кавасила Бог, нашият Цар, е

по-предан от всеки приятел,
по-справедлив от всеки владетел,
по-любящ от всеки баща,
всеки част от нас от собствените ни
членове,
по-необходим за нас от собственото ни
сръце.

Това са следователно двета „полюса“ в опита на човека от Божественото. Бог е едновременно по-далеч от нас и по-близо до нас от всичко друго. И ние откриваме по парадоксален начин, че тези двета „полюса“ не се унищожават взаимно: напротив, колкото повече

ставя накратко основополагащите учения на Православната църква, подхъдайки към Вярата като начин на живот и молитвен път. Както Толстой е озаглавил един от разказите си „С какво живеят хората“, така и тази книга би могла да се назове „С какво живеят православните християни“. В една по-ранна и по-официална епоха тя би могла да приеме формата на „катехизис за възрастни“ с въпроси и отговори. Но тук няма опит за изчерпателност. Много малко е казано за Църквата и нейния съборен характер, за общението на светиците, тайнствата, значението на богослужението; може би това ще е тема на друга моя книга. Макар и понякога да споменавам други християнски общности, не правя систематични сравнения. Задачата ми е да опиша позитивно Вярата, с която, като православен християнин, живея, а не да посочвам области на съгласие или несъгласие с римокатолицизма или протестантизма.

Със силното желание освен моя глас да се чуят гласовете и на други, по-добри свидетели, аз съм включил много цитати, особено в началото и в края

на всяка глава. Крамки бележки за цитираните автори и източници могат да се намерят в края на книгата. Повечето откъси са от православните богослужебни книги, използвани ежедневно в нашето богослужение, или от онези, които наричаме отци – творци главно от първите осем века на християнската история, но в някои случаи и по-късни, защото един автор в наши дни също може да бъде „отец“. Тези цитати са „словата“, които са се оказали изключително полезни лично за мен като пътепоказатели в собственото ми изследване на пътя. Разбира се, има още много други творци, които тук не са цитирани по име, от които също съм черпил.

Лука и Клеопа съпътстввали в Емаус, Спасителю, съпътствай и сега Твой раб, който желае да пътува, като ме избавяш от зли обстоятелства (Молитва при пътуване).

Успение на св. апостол и евангелист Йоан Богослов,
26 септември 1978 г.

БОГ

Бог като тайна

Ако не тръгнем с чувство на страхопочитание и удивление – с това, кое то често се нарича чувство за *нуминозното** – няма да напреднем много по пътя. Когато Самюъл Палмър за пръв път посетил Уилям Блейк, старият човек го попитал как подхожда към работата си като художник. „Със страх и трепет“, отвърнал Палмър. „Тогава ще успеете“, казал Блейк.

Източните отци сравняват срещата на човека с Бога с преживяването на някого, който броди из планините в мъгла: той пристъпва напред и внезапно открива, че е на ръба на пропаст и под краката си няма твърда земя, а само зейнала бездна. Или използват примера с човек, застанал нощем в тъмна стая: той отваря канака на прозореца и поглежда навън тъкмо когато внезапно блъсва светкавица, при което той полита назад, мигновено засленен. Такова е въздействието от срещата лице в лице с живата тайна на Бога: ние сме зашеметени; всички познати опори изчезват и сякаш няма нищо, за което да се хванем; вътрешните ни очи са заслепени, нормалните ни нагласи се сриват.

* Немският философ Рудолф Ото употребява термина *numinозното* в смисъл на Свято то (Божественото). Според него религиозното чувство извира от *страха и трепета*, които човек изпитва пред Свято то. (Бел. прев.)

сме привлечени към единия „полюс“, толкова по-ясно в същото време усещаме другия. Напредвайки по пътя, всеки открива, че Бог става все по-близък и все по-далечен, добре познат и все пак непознат – добре познат и на най-малкото дете, непонятен и за най-блестящия богослов. Бог обитава в „светлина непристъпна“, но човекът застава пред Него с любящо доверие и се обръща към Него като към приятел. Бог е както крайната, така и началната точка. Той е домакинът, който ни посреща в края на пътуването, но Той също е и спътникът, който е редом с нас на всяка крачка от пътя. Както казва св. Николай Кафасила: „Той е както странноприемницата, в която отдвъхваме за една нош, така и крайната цел на нашето пътуване“.

Тайна, но личност – нека да разгледаме тези два аспекта поред.

КАТО ТАЙНА

Оците използват като символи на духовния път също двете старозаветни фигури на Авраам и Моисей. Бог казва на Авраам, който все още живее в дома на предците си в Ур Халдейски: „Излез от твоята земя, от твоя род и от дома на баща си (тати) в земята, която ще ти покажа“ (Бит. 12:1). Приемайки божествения призив, той се откъсва от своята позната среда и поема към неизвестното без ясна представа за крайната си цел. Просто му е заповядано: „Излез...“, и той се подчинява с вяра. Моисей има три поредни видения на Бога: първо видя Бога в светло видение при Неопалимата къпина (Изх. 3:2); след това Бог му се открива чрез светлина и мрак в „облачния и огнен стълб“, който пригражда израилския народ през пустинята (Изх. 13:21); и накрая той среща Бога в „не-видение“, когато говори с Него в „мрака“ навърх планината Синай (Изх. 20:21).

Авраам пътува от своя познат дом към неизвестна страна, а Моисей върви от светлина към мрак. Така се оказва и с всеки, който следва духовния път. Ние излизаме от познатото и поемаме към неизвестното, движим се от светлина към мрак. Вървим не просто от мрака на невежеството към светлината на познанието, а напредваме от светлината на частичното познание към все по-голямо познание, чиито дълбини могат да се

опишат единствено като „мрака на незнанието“. Както Сократ, почваме да осъзнаваме колко малко разбираме. Виждаме, че задачата на християнството не е да предоставя лесни отговори на всеки въпрос, а да ни накара постепенно да осъзнаем една тайна. Бог е не толкова обект на нашето познание, колкото причина за нашето удивление. Като цитира Псалом 8:1, „Господи, Боже наш! колко е величествено* Твоето име по цяла земя!“, св. Григорий Нисийски заявша: „Божието име не ни е известно – то е дивно“.

Като признаваме, че Бог е несравнимо по-велик от всичко, което можем да кажем или помислим за Него, ние считаме за нужно да говорим за Него не само чрез преки търдения, но и чрез картини и образи. Нашето богословие до голяма степен е *символно*. Символите сами по себе си обаче не са достатъчни да предадат трансцендентността и „другостта“ на Бога. За да посочим тази *mysterium tremendum*, трябва да си послужим също и с отрицателни търдения, основен с положителни, казвайки по-скоро както Бог не е, отколкото както Той е. Без да използваме този метод на отрицанието – това, което се нарича апофатически подход, нашето

* Според превода на Седемдесетте (Септуагинта): „дивно, чудно“ (гр. θαυμαστὸν). (Бел. прев.)

слово за Бога ще бъде крайно подвеждащо. Всичко, което утвърждаваме по отношение на Бога, колкото и да е правилно, е твърде далеч от живата истина. Ако кажем, че Той е благ или справедлив, Веднага трябва да добавим, че Неговата благост или справедливост не се измерват с нашите човешки мерки. Ако кажем, че Той съществува, трябва незабавно да уточним, че Той не е един съществуващ обект сред много други, че при Него думата „съществува“ има уникално значение. Така методът на утвърждаването се балансира от метода на отрицанието. Както казва кардинал Нюман, ние непрестанно „казваме и отричаме казаното в положителен смисъл“. След като сме заявили нещо за Бога, трябва да преминем отвъд това: твърдението не е невярно, и все пак нито то, нито някакъв друг словесен израз може да съдържа пълнотата на трансцендентния Бог.

И така духовният път се оказва път на покаянието в най-категоричен смисъл. Μετάνοια, гръцката дума за покаяние, означава буквально „промяна на ума“. Приближавайки Бога, ние трябва да променим ума си, като съблечем всички свои привични начини на мислене. Трябва да се обърнем не само с волята си, но и с разума си. Нужно е да променим своята вътреш-

на перспектива, да обърнем пирамида с върха надолу.

„Мракът“ обаче, в който навлизаме с Мусей, се оказва сияен или ослепителен мрак. Апофатичният път на „незнане“ ни довежда не до празнота, а до пълнота. Нашите отрицания в действителност са свръхтвърдения. Разрушителен на външен вид, апофатичният подход е утвърждаващ като краен резултат: той ни помага да се устремим – отвъд всяко положително или отрицателно твърдение, отвъд всеки език и всяка мисъл – към непосредствения опит от живия Бог.

Това се подразбира всъщност и от самата дума „тайнство“. В собствен-

но религиозното си значение терминът „тайнство“ означава не само скритост, но и откриване. Гръцкото съществително μιστήριον е свързано с глагола μιεῖν, означаващ „да затворя очите или устата“. На каноничата за посвещение в някои езически мистериални религии първо връзвали очите и го повеждали през лабиринт от проходи; след това внезапно махали превръзката от очите му и той виждал навсякъде около себе си тайните символи на култа. Така в християнски контекст под „тайнство“ не разбираме просто онова, което е озадачаващо и мистериозно, загадка или неразрешим въпрос. Тайнство,

напротив, е нещо, което се разкрива за нашето разбиране, но което никога не разбираме в пълнота, защото то Богу към дълбините или мрака на Бога. Очите са затворени – но те са също и отворени.

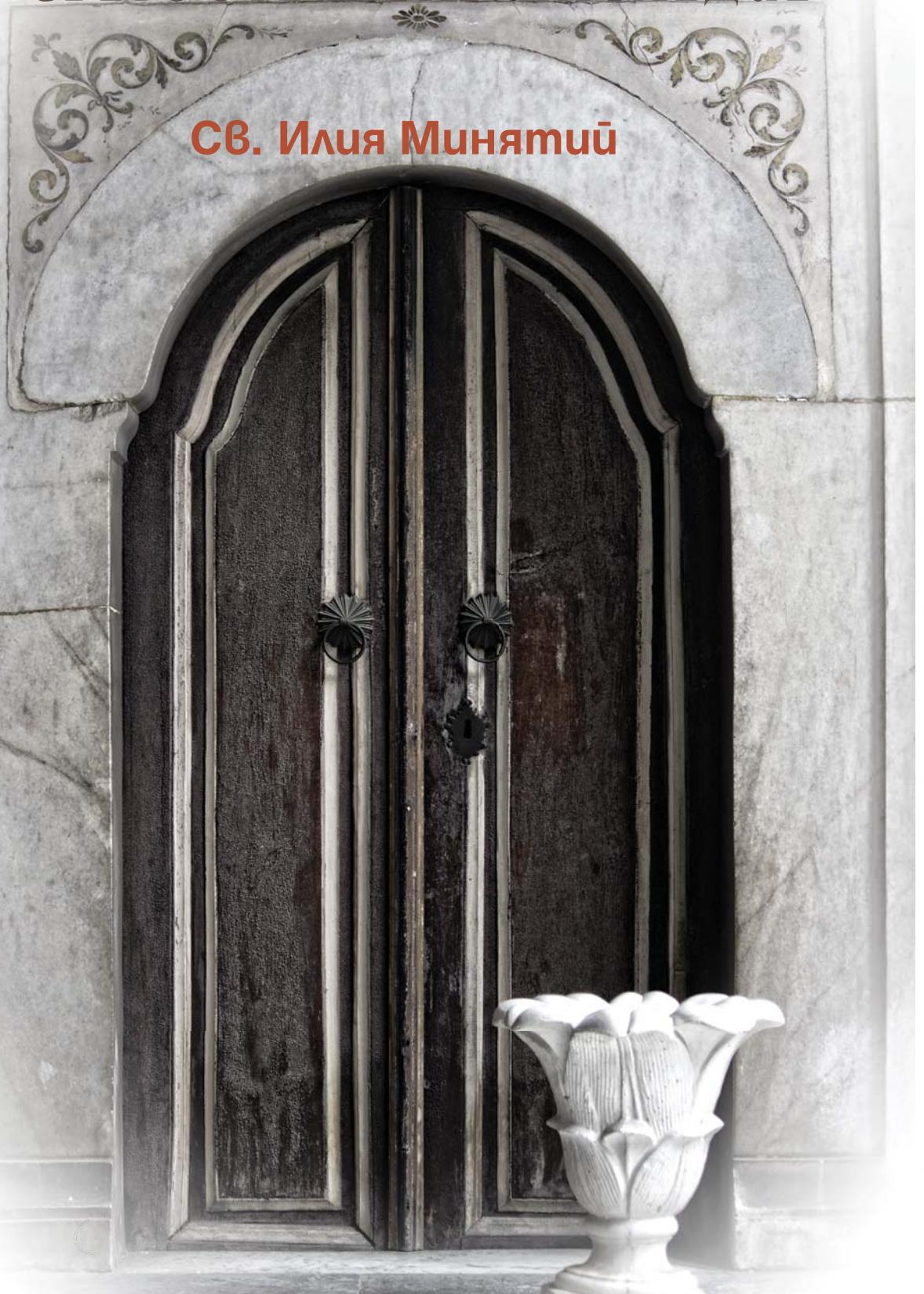
По такъв начин, говорејки за Бога като тайна, достигаме до нашия втори „полюс“. Бог е скрит от нас, но Той също ни е и разкрит: разкрит като личност и като любов.

Откъси от книгата „Православният път“, митрополит Калистос Уеър

Превод **Божидар Пимев**

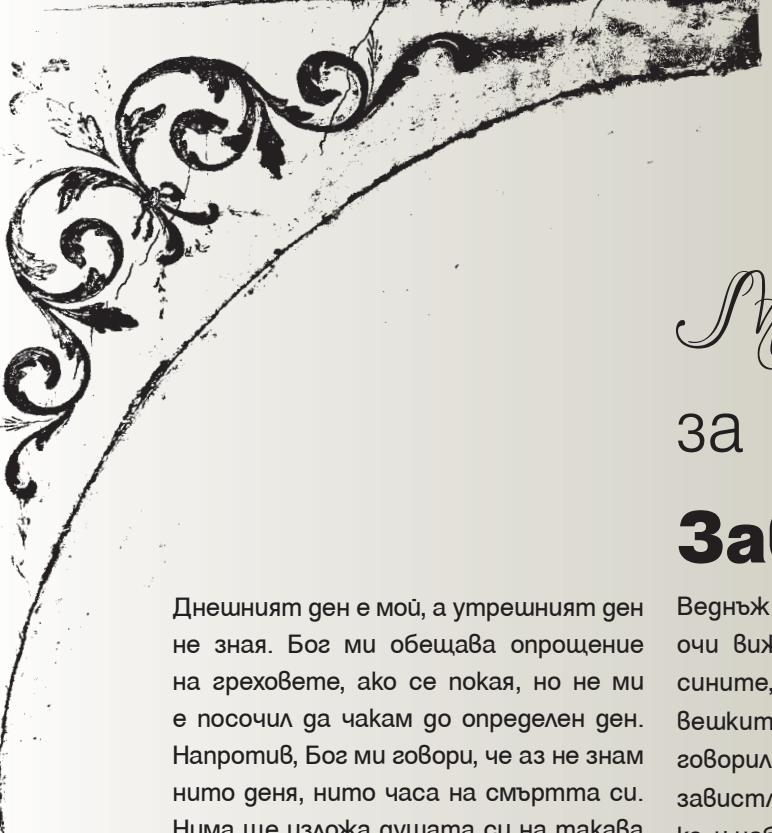
СВЕТООТЕЧЕСКО НАСЛЕДИЕ

Св. Илия Минятий

Мисли за Изповедта

Ако ме попитате кога трябва да се изповядва човек, ще ви отговоря по следния начин. Един разглезнен и изнежен младеж попитал Веднъж Диоген кога точно трябва да се обядва, т.е. В кой час от деня. Този му отговорил с привичното си остроумие: ако е богат, нека обядва, когато иска, а ако е беден – когато може. По този начин е искал грънчарският мъдрец да му каже, че е трудно да се определи час за хранене. На въпроса, кога христианинът е длъжен да се изповядва, аз отговарям: ако той е стар, то още днес, а ако е млад – нека утре. Всъщност аз неточно се изразявам. И старецът, и младежът трябва колкото е възможно по-скоро да се изповядат. Нима не може да се изчака – ще попита някой от Вас – до Страстната седмица, например...? Но нали болният не чака до Великден, за да повика лекаря, защо да може грешникът да чака и отлага срещата с духовник? Това е голяма заблуда. Как може да се чака с извършването на изповедта, когато никой не знае продължителността на своя живот?

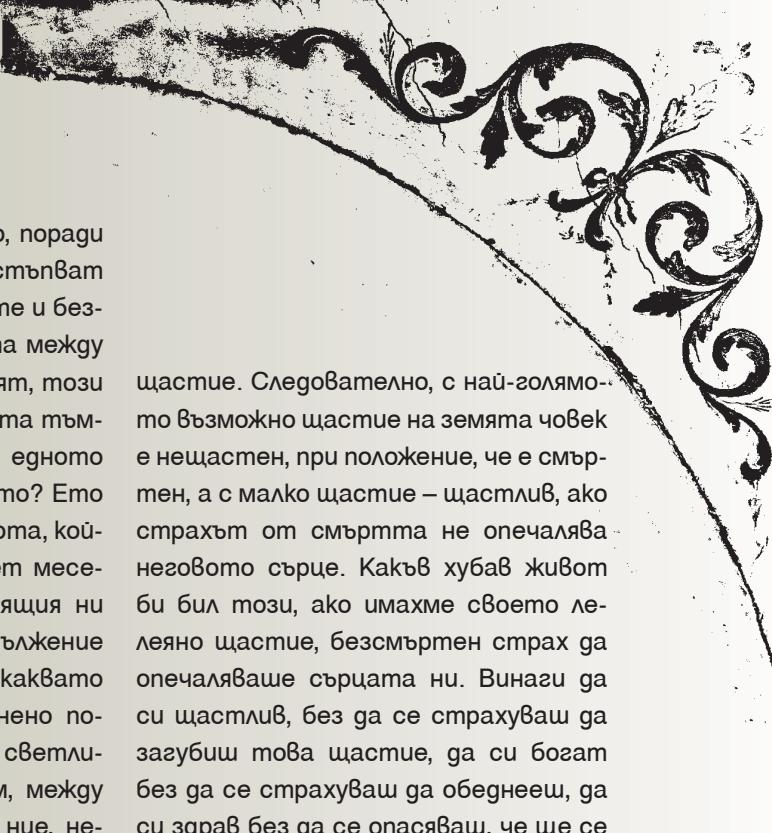

Иисус за Завистта

Днешният ден е мой, а утрешният ден не знам. Бог ми обещава о прощение на греховете, ако се покая, но не ми е посочил да чакам до определен ден. Напротив, Бог ми говори, че аз не знам нито деня, нито часа на смъртта си. Нима ще изложа душата си на такава опасност? Така че съм длъжен да се изповядам колкото се може по-скоро. Един елен бил сляп с едното око. Веднъж като си пасял на морския бряг, си размишлявал: ето, от едната страна има море, а от другата суша; откъм сушата могат да гоидат ловци, тъй че здравото ми око ще трябва да е от тази страна, а откъм морето няма от какво да се страхувам и към него ще се обърна със сляпото си око; но точно тогава минали лодките на едини рибари, хвърлили коние и убили елена... Тази повест означава, че аз чакам едно, а ме застига друго, страхувам се от естествена, но идваша внезапна смърт. Ако съм благоразумен човек и вярващ християнин какво съм длъжен да сторя? – Да се застраховам от неочекваност. С какво? – С изповедта. Кога? – Възможно най-скоро.

Веднъж попитали един мъдрец: кои очи Виждат най-добре, черните или сините, мъжките или женските, човешките или животинските? Той отговорил: най-добре Виждат очите на зависливиите хора. Те Виждат всичко, и наблизо дори най-дребното нещо, и надалеко, а единственото което те не Виждат е доброто, а даже и да го Виждат, очите им се наслъзват и се старайат да го заобиколят. Завистникът има все едно бинокъл, чрез който Вижда надалеч. Къде би могло да се намери човек, и най-добродетелния, у когото да не се открие никакъв недостатък? Единствен Бог е без грех и чист от скверната. Очите на зависливиия съглеждат у хората и най-малките пороци, дори такива, каквито у тях никога не е имало. Порицаващата завис, зависи, която разгневява, зависи, която осъждва ближния трябва да бъде чужда на християнските среди. Които е обзет от тази страсти, той даже е недостоен да се нарича човек, а да не говорим, че няма право се назове християнин.

Мисли

за

Молитвата

В ранно-християнско време Бог изпратил на едного христианина особен дар на Св. Дух, който се наричал „дух на молитва“ Просвещаваният от Него се молил за това, което наистина би било полезно и прилично, и във всичките си молитви бил чуван от Господа Бога. Негов образ в църковното богослужение е яконост, който в храмовите последования принася на Бога молитвата на народа. Ние не знаем кое е полезно, защото човешката воля по природа е неустойчива и лекопреклонна: сега ѝ се иска едно, после друго, и никога не се удовлетворява. Тя е сляпа, на лошото гледа като на добро, не различава полезното от вредното... Желанията и вкусовете на хората са много различни и странини. Един иска едно, друг съвършено друго и даже противното. Войникът иска война, търговецът иска мир, мореплавателите искат морски вятър, но един иска западен, а друг – източен вятър. Ако Бог пожелае да изпълни желанието на всекиго, в какво би се превърнал нашият свят, живот, общество?... В смешение, бездна, хаос. Така че нека и занапред Бог да върши делата на Вселената според изкуството на безпределната Своя мъдрост, а не по мнението на нашия разсъдък.

Мисли

за

Рая

В състояние ли сте да ми отговорите защо плаче младенецът при своето раждане? Един ще го обясни с едно, друг с друго. Но най-естественото изяснение на този факт е, че той излиза от майчината утроба. Там му се е струвало, че това е неговият свят, неговият живот, неговият покой. Ако бебето би могло да избира, то би отговорило, че желае завинаги да си остане в майчината утроба и никога да не излиза от нея. А защо? Защото в природата ни е да искаме това, което виждаме и имаме сега и днес. Когато младенецът се ражда, на него му се струва, че губи своя свят и поради това плаче, страда и се противи. По тази причина и ние, когато умираме страдаме, понеже губим досегашния си свят, считайки, че няма друг живот освен сегашния ни на земята. И ако беше в наша власт, то бихме желали да не напускаме този свят. А защо? Защото желаем това, което виждаме. И когато човек умира, му се стру-

ва, че губи абсолютно всичко, поради което пролива сълзи. Така постъпват не разумните хора, а глупавите и безрасъдните. Каква е разликата между майчината утроба и този свят, този мрак и тази светлина, тясната тъмница, каквата представлява едното и широкия простор на второто? Ето каква е разликата между живота, който водим в течение на девет месеца след зачатието и настоящия ни живот, който живеем в продължение на много десетки години – каквата е разликата, и даже несравнено по-голяма, между земния мрак и светлината на небесния Йерусалим, между този мизерен живот, който ние, нещастните, прекарваме на земята в постоянни страдания в продължение на 50 или 60 години и гори по-малко, и онзи живот, преблажения, какъвто ще имаме в Рая за Вечни Времена. Животът е безсмъртен. Представи си, християнино, щастието в този свят, голямо или малко, пълно или частично. Например, бил си цар, монарх на целия свят, владевал си над цялата земя и царства, и народи, без врагове, без печал, прекрасен, богат и славен. Това е земното щастие. Но това въобще щастие ли е? Колкото и години да преживееш по описание начин, все никакога ще трябва да умреш. Всеки ден и час ти трябва да се страхуваш от изването на смъртта, а това ще те прави нещастен. Но гори и да е безсмъртен човек тук на земята, обаче да не му стига нещо, пак няма да е спокойна душата му, защото и да е щастлив, ще му се иска по-голямо

щастие. Следователно, с най-голямото възможно щастие на земята човек е нещастен, при положение, че е смъртен, а с малко щастие – щастлив, ако страхът от смъртта не опечалива неговото сърце. Какъв хубав живот би бил този, ако имахме своето леляно щастие, безсмъртен страх да опечаливаше сърцата ни. Винаги да си щастлив, без да се страхуваш да загубиш това щастие, да си богат без да се страхуваш да обеднееш, да си здрав без да се опасяваш, че ще се разболееш. Да не те тревожи зависимост, да не те поразява страст, да не те похити смърт. Винаги да бъдеш благжен, вечно жив, т.е. да имаш всички блага и освен това да си безсмъртен. Това е райският живот. Безкрайна радост. Това е съвършената, безконечна и безпределна радост, „цялата на едно място събрана“, както говорят за вечността богословите: каквата е радостта – велика по своята необятност и силна по своята вечност, такава е и цялата наедно, във всеки миг от вечността. Както си благжен в целия този живот, тъй си благжен в всяка минута от вечността.

Превод: йеродякон Петър Граматиков

Източник: сп. „Търновски Епархийски Вести“, изд. Великотърновска Митрополия, В. Търново, Год. 2., бр. 10, Год. 2, сс. 8-10.

Протоиерей Андрей Ткачов

Какво га кажете на изповед

Ако вие вече сте вярващ човек, най-вероятно ви тревожи въпросът какво да кажете по време на изповед. И въобще въпросът за греха и всички негови проявления сигурно ви безпокоят...

Днес искам да кажа няколко думи за това, че не трябва да се превръщаме в следотърсачи и да ги рим греха. Има например обемни методически пособия, съдържащи пояснения за всички грехове, подобно на справочник на заболяванията. Самият вид на тези медицински справочници, сложният език в тях и голямото количество информация могат да изплашат човека и да го накарат да се пита: наистина ли боледуваме толкова? Подобни списъци с грехове и всичките им разновидности можем да намерим в душите си. С усложняването на обществото ни се появяват нови форми на греха: информационни грехове, цивилизационни болести. Получава се някаква лоша безкрайност, и човек се чуди за какво да се каяе, за-

Протоиерей Андрей Ткачов

щото тогава трябва или да се определи като безгрешен, или да се окаже толкова грешен, че да си прави списък. Смятам, че това е сериозна пречка за всеки християнин. Бих посветвал хората да четат по-малко разширени списъци на греховете, техните разклонения и модификации, за да не се поболяят, за да не изпаднат в мания за чистота, която ще породи в тях желание да живеят в казарма. Разбира се, няма нищо лошо в това да обичаме чистотата, но трябва да знаем, че всяка чистота е относителна и че винаги ще се намери някакво прашно ъгълче. А ако се стремим към абсолютна чистота, тогава може наистина да се разболеем.

Грехът се разкрива само на ярка слънчева светлина, защото така се вижда нечистотията. Ако разчитаме на светлина от фенер или свещичка, няма да видим нито праха във въздуха, нито боклука по земята. Греховете не се познават от книги или справочници. По-точно – можем да ги изучаваме и така, но по този начин те няма да бъдат разпознати като врагове. Греховете се разпознават само под гейстивето на Божията благодат. Когато Бог действа на човека, ко-

зато Неговата благодат се докосне до душите ни, тогава ще започнем да „четем” собствения си живот като книга и ще се изпълнят сумите на Пушкин:

“И с отвращением читая жизнъ мою,
Я трепещу и проклинаю,
И горько жалуюсь, и горько слезы лью,
Но строк печальных не смываю.”*

Тоест тези „редове“ вече съществуват и няма смисъл да ги заличаваме в съзнанието си.

На човека трябва да въздейства Божествена благодат. Само тогава той може да преразгледа живота си като книга с греховни постъпки и добри дела. Защото в живота на всеки има и добри дела; не можем да кажем, че всичко в нас и около нас е грях. Субективно може и да сме прости, но обективно не е така – всеки има в себе си добродетели.

Трябва да търсим Божията благодат, а не енциклопедически знания за греха, защото благодатта ще покаже собствения ни живот (именно нашия живот, а не живота на някой друг човек), и ще можем да „прочетем“ в тази книга редовете, които още не

* „И, с отвращение чета живота си, трепера и го проклинал.
Горчиво се кая и лея горчиви сълзи,
но печалните редове не отмивам.“

са отмити, но могат да бъдат, ако пророним благодатни сълзи.

Тук възниква въпросът как да намерим тази благодат. Ще кажа – вие просто я търсете. И чакайте. „Чукайте и ще ви се отвори“ (Лук. 11:9). Тоест, трябва да търсите хора, които знаят повече от нас, да беседуваме с тях, да се молим, да посещаваме храма Божий и да вършим добри дела. В някакъв момент Господ среща човека, дава му Своята благодат и човекът разбира какво трябва да лекува в себе си, иначе е трудно да разберем. Например, ако блудник започне с всички сили да лекува сребролюбие си, тогава може цял живот да прекара в борба с това, което не е най-важно. Ясното познаване на греховете си е

възможно само по благодат, а не по справочник. А благодатта наистина ни се дава, тъй като Бог съществува, жив е и общува с нас.

Ето такава цел трябва да си поставим, за да не се лутаме, търсейки допълнителна литература по въпроси, които не могат да бъдат докрай изложени в книги. Затова не търсете книги, а търсете Светия Дух, и в него познайте дълбоките и истинските си грехове. Тогава, струва ми се, покаянието няма да е безплодно, а ще е цялостно и плодовито.

Желая това на всеки християнин.

Превод Павла Сивова

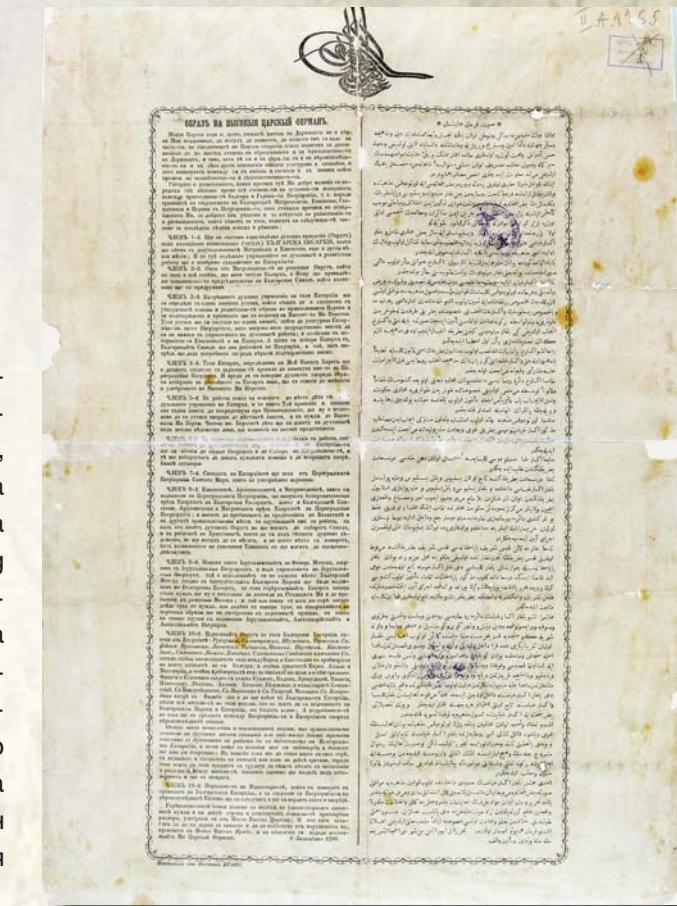

СПОРНИТЕ ЕПАРХИИ и БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ през 1874 г.

Маргарита Друмева

На 27 февруари 1870 г. султанското правителство на Османската империя издава ферман, с който узаконява обособяването на българската самостоятелна църква от Цариградската патриаршия под името Екзархия – Втората по значение след държавата общобългарска институция. По силата на султанския ферман и екзархийския устав, изработен от църковно-народния събор в Цариград през 1871 г., Българската екзархия е призната за официален представител на българската нация в Османската империя.

Актът на учредяване на Екзархијата обаче не е фактическо и окончателно решение на българския църковен въпрос, тъй като правото на самостоятелна национална църковна юрисдикция не е категорично гарантирано за всички области с българско население. Цариградската патриаршия отхвърля фермана, обявявайки Екзархијата за схизматична (16 септември 1872 г.), и продължава да се придържа към старото статукво, подклаждайки българо-гръцките национални противоречия. Двуличната роля на Високата порта ги задълбочава и изостря още повече. Османското правителство е заинтересовано от противоборството между българи и гърци, тъй като тази борба отклонява силите на българския народ от стремежа

за политическо освобождение. Чрез фермана Високата порта, от една страна, решава българския въпрос, но от друга, увековечава разпратата между българи и гърци, поставяйки себе си като върховен арбитър.

В спорните по смисъла на чл.10 от фермана епархии борбата за отхвърляне на патриаршеската власт и присъединяването им към Българската Екзархия навлиза в нова решителна фаза след църковно-народния събор (1871 г.) в Цариград, когато е изработен екзархийски устав, и след 12 февруари 1872 г., когато за пръв български екзарх е избран Антим I. За ръководните дейци на борбата за църковна независимост и за будните възрожденци по места е ясно, че ос-

манското правителство трябва да бъде принудено да постави фермана в действие чрез организирани народни акции. В противен случай той ще остане само „мъртва буква“.

Стъпка по стъпка промича борбата за прилагането на фермана В действие. Но след 1870 г. тази борба е организирана, провеждана целенасочено и оглавявана от съществуваща и действраща, макар и силно ограничавана, българска църковна Власт. Въпросът за независима българска църква се оказва във водовъртежа на политическите комбинации на Великите сили, от политиката и териториалните претенции на Гърция, Сърбия, Румъния. Немаловажна роля играе руската дипломация чрез енергичната намеса на граф Н. П. Игнатиев, руски посланик В Цариград от 1864-77 г.

Гръцката „мегали идия“ и нейният теоретик К. Папаризопулос определят бъдещата гръцка държава до Шар планина и Стара планина. Българското църковно движение се дефинира като агресия от страна на панславизма спрямо правата на гърците на Балканите и отношението към Цариградската патриаршия е критично, понеже не се е възползвала от Властвата си над славяните, за да ги елинизира. Господствата пропагандата, че населението на Тракия и Македо-

ния е гръцко, но българогласно („българогласни елини“). Гърците считат че българската борба за самосто- ятелна църква е само външен израз на стремежа за владене на Тракия и Македония и Виждат заплаха в създаването на голяма славянска държава под влиянието на Русия, която има интерес в установяването на контрол над проливите.

През 1873-74 г. за пръв път се говори за „македонски народ“, който подади инициатива на антигръцкото съотношение избира присъединяването към Екзархията. Под гръцко и сръбско влияние сред българското население в Македония е насаждана идеята за „македонско“ национално възраждане и опасна българска агресия в Македония. Гръцко външение е, че създаването на Българската Екзархия е национална трагедия за македонския народ, който открито издига знамето на собственото национално признаване и за отдельна от гръцката и българската църковна институция.

В чл.10 от учредителния ферман е посочен териториалният обхват на Екзархията и поименно са определени епархиите, включени в нея. Пак там се разрешава на други, неупоменати епархии със смесено население да бъдат признати за български, ако най-малко две трети от християнското население желает това. Това означава

че границите на Екзархията остават отворени и тя може да се увеличава непрекъснато. Съобразно този параграф се извършва плебисцит в Македония под контрола на турските власти и Цариградската патриаршия, в резултат на което Скопска, Охридска и Битолска епархии по-късно са включени в пределите на Българската Екзархия. Извън нея обаче остават огромни територии с българско население, в които здраво е затегнат възелът от противоречия. Цариградската патриаршия с всякакви средства иска да запази Върховенство в тях, имайки предвид отнетите богати български епархии, източници на значими финансови приходи, и бариерите, които Екзархията поставя пред гръцкото влияние сред

българската Възрожденска нация.

Така по чл.10 епархиите с българско и преобладаващо българско население са сведени до 3 групи. В първата са обозначени поименно и цели влизачи в пределите на Екзархията: Червенска, Доростолска, Преславска, Търновска, Софийска, Врачанска, Ловечанска, Видинска, Нишка, Нишавска, Кюстендилска, Самоковска, Велешка. Във втората са поименно назовани,

но не цялостно включени – Варненска и Пловдивска епархия, а в третата влизат области, непосочени поименно във фермана, но с право на национално самоопределение чрез плебисцит на принципа на мнозинството от географски. Това са голяма част от епархиите в Македония и Южна Тракия – „смесени“ или „спорни“ епархии. Те са ядрото на спора при териториалното разграничаване на гръцкото и българското църковно наследство.

През 1872 г. Патриаршията иска промяна на фермана с оглед санкциониране на схизмата, подкрепена от Мугхам паша. На 25 септември 1872 г. синосът взема решение на всяка цена да се запази ферманът във всичките му точки и най-вече да бъде приложен чл. 10 и предлага да се впишат в границите на българската църква допълнително следните епархии: Одринска, Маронийска, Ксантийска, Сконска, Воденска, Мъгленска, Охридска, Пелагонийска, Кукушка, Солунска, Смрумишка, Серска, Драмска, Костурска и Дебърска.

Имајки предвид събитията в гр. Русе, където се изгражда набързо гръцки параклис от новообразуваната „гръцка община“ (1873 г.) и спечеленият от Патриаршията спор, се зараждат опасения, че Високата порта дейст-

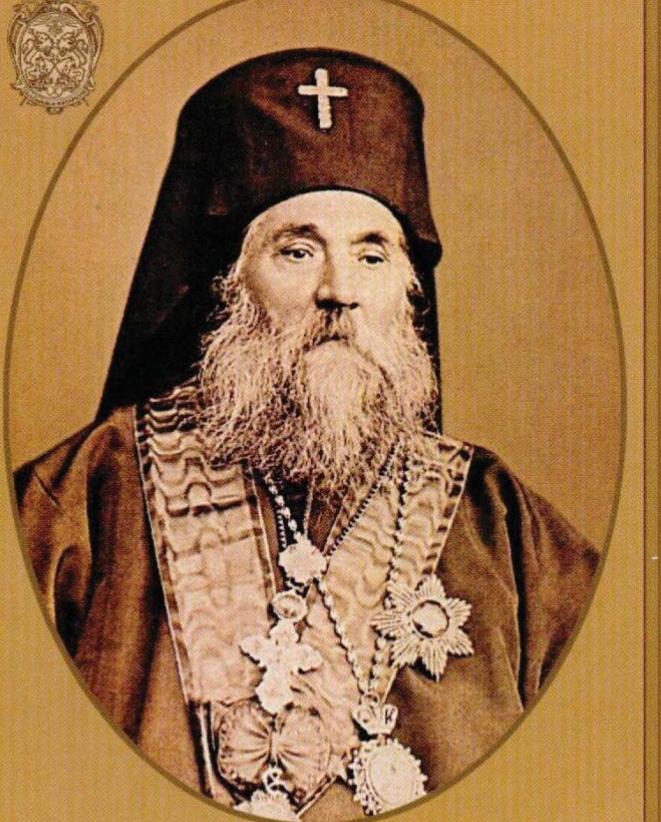
вително може да измени чл. 8 и чл. 10 от фермана и да разреши на гръцките Владици да служат в екзархийските епархии.

Българите в Одрин отхвърлят властта на Цариградския патриарх и изпращат колективни прошения в Одринската и Ираклийската епархия за съединяване с българската църква. Към тях се присъединяват свиленградските и лозенградските българи, които изпращат Яков Геров на църковно-народния събор (1871 г.) като представител на Одринската и Маронийската епархии. Гръцката агенция, за която стоят авторитетни и влиятелни организации в политическите среди, с големи финансови възможности, се мобилизира и пуска в ход всички изпитани средства за задушаване ентузиазма на българите и масовите движение. Турската власт съдейства на Патриаршията, а българската община не успява да обедини народните сили, не разполага със средства за подпомагане на просветното дело и църковната борба, затова е по-скоро инертна. Отделните селища решават проблемите си сами и макар Екзархията да предприема няколко акции за удовлетворяване на населението в Южна Тракия, резултатите са частични.

През 1873 г. у одринските българи се натрупва униние и неверие в близкото уреждане на екзархийско Ведомство в епархиите. Всичът остава основният въпрос за изпращането на екзархийски митрополит, снабден с берат, както и за прилагането на фермана в действие. Постъпките за издаване на берат на архимандрит Йосиф остават без последствие. През 1874 г. екзархийското ръководство настоява за истилями (допитвания) в спорните епархии, като все по-следователно включва и Одринската епархия. Високата порта проявява външна благосклонност в организирането на допитване там, но въщност, заедно с гръцките църковни власти, се опитват да осуетят истилямите или да ги компрометират. Условието, което общините и Екзархията предявяват, е преди да се осъществи допитването в Одринската епархия да бъде изпратен български Владика, който да съдейства на българите свободно и необезпокоявано да упражнят волята си. Така временно и неофициално в Одрин пристига Доротей Сконски поради заплахите, че населението ще прибегне към уния. Той освещава построената българска църква „Св. Константин и Елена“ и няколко пъти служи в нея. Скоро обаче е отзован по настояване на правителството.

Вътре в Одринската община съществуват междуличностни конфликти, уволнен е нейният председател отец Даниил и съществува опасност тя да се разпадне. През 1874 г. екзархийското ръководство изпраща отец Панчо от Чирпан, както и П. Р. Славейков да се погрижат за заздравяването ѝ и за училищата. Срещу Славейков ловко е инсенирано обвинение за съучастие в убийство, след което е отстранен от града. Първоначалното оживление се стопява. Основаното от Славейков училище е закрито, общината замира, читалището се затваря. В края на 1875 г. положението на българите там става много тежко поради преследванията след Старозагорското въстание.

Най-устойчиви са казите Свиленград и Лозенград, нахията Малко Търново и казата Бунар Хисар. Местните водачи обаче са недостатъчно последователни, многобройното българско население в Одринска епархия остава извън пределите на Екзархията. Единствените постижения са главно в просветното дело. Маронийската епархия, особено казите Фере и Гюмюрджина, следват Одринската епархия. В останалите епархии българските прояви са по-слаби и епизодични. Причините за това

Екзарх Антим I
(1816-1888)

Екзарх Антим I

са недостатъчната обществена и национална зрялост на българите, много от които се гърцеят и приемат гръцкото господство като неизбежно обстоятелство, с вкоренено преклонение пред авторитета на Патриаршията. Невежеството на големи маси от населението, дълго време живяло без водачи с българска национална позиция, непрекъснатите заплахи и преследвания на будните българи от страна на Патриаршията и османската власт оказват решаващо значение за изхода на борбата в Одринската епархия.

През 1872 г. в Солунската българска община съществуват разногласия,

които довеждат до нейното разцепление и образуването на нова община, която Екзархията не признава. Екзарх Антим I утвърждава за неин временен председател свещеник Петър Димитров, избран от общината. За кратко отец Димитров се увлича от униатската идея, а за възвръщането му в лоното на православието решаваща роля играе П. Р. Славейков, изпратен от Екзархията в Солун. С писмо до екзарх Антим I отец Димитров се разкаива и се отказва от униатството.

През 1873 г. българският екзарх ръкополага Нил Изворов в епископски чин и го изпраща в Солун в началото на следващата година в помощ на изграждането на екзархийските структури. Той обаче няма необходимия берат и по настояване на Високата порта е отзован с мотива, че ферманът не предвижда български владици в Солун и Одрин. Екзархията е принудена да се съгласи с отзиването му, но самият Нил Изворов отказва да се подчини и става униат. Отказът му е свързан с неясното положение на множеството български общини в Македония в процеса на отделянето им от Патриаршията и преминаването им към Българската екзархия. Доверието на българите

в спорните епархии спрямо ръководството и политиката на българската църква спада и поради ширещите се слухове за отказ на Екзархията от позициите си в Македония, а също и поради съдержаната позиция на граф Игнатиев относно разширяването на екзархийското влияние в Македония. Нил Изворов счита, че отзиването му е израз на тайно споразумение между Екзархията и Патриаршията и решение да се жертва Солунската епархия.

Шест общини – Солунска, Дойранска, Воденска, Кукушка, Струмишка и Малашевска, започват преговори с Нил и му предлагат да стане тяхн глава, а три от тях – Солунска, Воденска и Кукушка изискват от Екзархията учредяването на нова самостоятелна епархия, чийто митрополит да бъде Нил Изворски. Екзархията отказва да изпълни тяхното искане и общините се обръщат за съдействие към английския консул Дж. Бънт, за да бъдат приеми в Англиканска църква, понеже „ги принуждавали отново да при认清ат Патриаршията“. След получение отказ от страна на англичаните, се обръщат към епископ Рафаил Попов, който оглавява българската униатска църква. Попов приема Изворов за тяхн духовен представител, а Екзархията изпраща П. Р. Славейков в Солун през януари 1874 г., за да разва-

ли униатата. Бъдещият български екзарх Йосиф нарича тези събития „комедия с униатата“, понеже е убеден, че разиграването на този театър става с цел да се принуди Портата да гage берати на Никанор Охридски и Доротей Скопски, които от своя страна не желаят да се развали униатата в Солун, докато руското посолство не отпусне Екзархията в Македония. „На това мнение са повечето владици и миряне“. В края на зимата на 1874 г. Нил Изворов заминава за Цариград, където официално приема католичеството, а две години по-късно става апостолически администратор на българите-униати в Османската империя. В края на живота си отново се връща към Православието.

Униатското движение е покровителствано от Австро-Унгария и Франция, а срещу него се обявяват Русия и Екзархията. Османското правителство отначало го толерира, после поддържа граф Игнатиев. Униатите печели малко привърженици – там, където е имало униатски гнезда още през 60-те години. – Дойранско, Кукушко, Йенидже-Вардарско, Воденско. През декември 1874 г. в Солун пристига Рафаил Попов с везирско разрешение и успява да привлече още малко привърженици. На следващата година солунският валия му наредя да отпътува за Цариград.

В тези събития голяма роля играе Мугхам паша. Той е Велик Везир от юни до октомври 1872 г. и солунски Валия през есента на 1873 г. – период, свързан с един от най-тежките моменти в Българската Екзархия. Основен акцент в неговите усилия е разцеплението сред българите, за да отслаби антиосманската съпротива и напълно да се отчужди от Русия. На отец П. Димитров обещава „благоприятно развитие на народното чувство сред българите“, но благосклонно приема Нил Смоленски и не само подкрепя унията, но тайно я ръководи, като всява разцепление между македонските и османалите българи. Мугхам паша убеждава някои македонски българи, че не са българи, а македонци, и трябва да се отделят в собствена църква. П. Р. Славейков в спомените си казва, че епископ Нил е подведен от „най-високата турска вилаемска власт“. Мугхам паша всява разцепление между Екзархията и Патриаршията, за да отклони вниманието от борбата срещу Турция.

През втората половина на 1873 г. турското правителство разрешава провеждането на истилями (допитвания) сред населението на Скопската, Охридската и други български епархии в Македония. Скопският гръцки митрополит Паисий започва енергична дейност в полза на Патриаршията. Той задължава насила цели села да подпи-

ват махзари (заявления), че желаят да останат под Върховенството на Цариградската гръцка патриаршия, раздава рушвети, но напразно – почти цялото християнско население на епархиата дава своя вот за присъединяване към Екзархията, с изключение на само 60 къщи в Темово, около 150 къщи в Скопие (от тях всичките власи), около 50 къщи в Куманово и няколко къщи във Враня. От селата в епархиата само 10-11 остават верни на гръцкия митрополит. Резултатите от проведеното допитване в Охридска епархия са обобщени в доклада на солунския Валия от 26 февруари 1874 г. Предпочтанията към Българската екзархия изявяват 12 682 християни, а само 2862 предпочитат Върховенството на Цариградската гръцка патриаршия. Най-голям е броят на екзархистите от Охридска каза, следван от Ресенска и Крушевска нахия. Единствено в Преспанска нахия висшегласието е в полза на Патриаршията. От 40 села в Солунска епархия, не по-малко от 30 са предани на Екзархията. Получените резултати от истилямите в Македония явно показват, че Българската екзархия ще спечели с голямо большинство допитванията и в османалите македонски епархии. Това обезпокоява турското правителство, което решава да спре провеждането на истилями сред българското население в Македония.

През 1873-74 г. се заражда ново явление сред македонците – те открито заявяват стремежите си да се обособят в отделен от българския и гръцкия народ чрез създаване на собствена църква под егидата на Рим. Тяхното желание да се откъснат от Патриаршията е толкова силно, че са съгласни по-скоро на уния с католическата църква, отколкото да останат в старото стамбулско. Масово населението обаче открито застава на страната на Екзархията. Цялата документация за възрожденските процеси в Македония доказва българския им характер. Постоянните гонения и трудностите за прилагането на фермана в Македония водят до отчаяние и открито недоверие на българите там. В самия град Солун обаче гръцката партия е силна.

Това е ново явление на зараждащ се сепаратизъм у някои по-изявени личности в българското национално движение в Македония. В писмата си от Солун до екзарх Антим I, П. Р. Славейков съобщава за забелязани от него сепаратистки настроения и все повече разпространяваната идея, че

П. Р. Славейков

македонците не са българи и затова трябва да искат собствена църква и възстановяване на Охридската архиепископия, та гори под Върховенството на Рим. Македонският народ участвал в Екзархията поради желанието си да се откъсне от Патриаршията и поради липса на алтернатива. Поради недалновидност смятали себе си за част от българския народ и не съзирали врага в лицето на Екзархията. Славейков отбелязва стремеж за изтъкване на местното наречие като литературен език.

В тези процеси участие вземат и някои сръбски културно-политически среди. От 70-те до края на 80-те години се оформя тезата за политически македонизъм като ефикасен начин за борба с българщината, за откъсване на македонските българи от българската общност. Целта е сърбизиране на населението в Македония. В началото на 70-те години сред учебниците, разпространявани от сръбските власти в Македония, има и такива, които застъпват идеята за национална самостоятелност на македонците. В „География“-та на сръбския автор Драгашевич (1872 г.) се говори, че македонците са отведен народ, наследници на антична македонска държава.

През 1874 г. Г. Пулевски изпраща молба пред сръбското правителство за публикуване на речник по македонски език (сръбско-македонски в оригинал) – органът на сръбската пропаганда за Македония „Обзор за училищата и учители во Стара Србија“ пише: „това е от незказана важност за нашите сръбски цели“. И настоява да бъде издаден на държавна издръжка. За пръв път през този период се появяват термините „македонизъм“, „македонско движение“, „македонски въпрос“.

В Охридската епархия съществува нова опасност от агресивната

сръбска пропаганда. През 1873 г. охридчани изпращат писмо до синода, че не приемат „сръбите, които им се предлагат безплатно“, и многобройни оплаквания от сръбски учители и агенти. В писмото се съдържа молба да изпратят български архиерей в с. Куманово. В с. Крушево изват сръбски учители, което е причина за писмото на Иван Шумков, в което се казва така: „Вярвам, че Вие български родолюбци, няма да одобрите щото да се вкорени сърбизма между нас българите не само в Крушево, но и в никой град на Македония“. Многобройни извадки от пресата свидетелстват за събираните доказателства от сръбски учени, че едва ли не целият Балкански полуостров е сръбски.

В Солунската и Охридската епархия на два пъти се правят допитвания до населението (вторият път става през втората половина на 1873 г.) – от техните резултати зависи издаването на бератите. На 26.02.1874 г. е представен доклад от солунския Валия, където е написано, че 12 682 души от Охридската епархия дават своя вот за Екзархията, а 2862 души – за Патриаршията. Благодарение на резултатите от плебисцита тя е пристъпена към Екзархията. През същата година за български митрополит в града е изпратен Наманаил Охридски с берат, макар да е ръкоположен 2 години по-рано като пръв

митрополит на Българската екзархия в Охрид. Наманаил Охридски е виден обществен деец и писател, издал през 1873 г. в Цариград „За Юстинианови права на Охридска архиепископия или за църковна независимост и самостоятелност на Охридско-Българско священоначалие“. Заедно със секретаря си Стоян Костов изготвят подробно изложение относно злоупотребите на османската власт. Документът е подписан и подпечатан от представители на Охридската каза и изпратен до Цариградската конференция от 1876-1877 г.

Останали са разкази на съвременници за посрещането на Наманаил в Охрид и Ресен. Делегации от разни градове отиват да го посрещнат чак до с. Острово. Мнозина отиват с коне и след срещата приграждат Наманаил, също възседнал кон. Така приличат на „някоя конница, водена от своя началник“. По целия път до Битоля населението, ведно с облечението в празнични дрехи жени и деца, хвърлят пред него зелени венки и цветя. Толкова много народ има по улиците в Битоля, че се налага конни стражари да му отварят път. Наманаил пръв заговаря за възстановяването на Охридската патриаршия през Възраждането, на тази тема е неговата теза за кандинат на богословието в Киевската духовна академия, затова Охрид е град на неговите най-свещени мечти.

1
Д.Н.Наманаил

София
Типография „Цар-Овободител“

Наманаил Охридски

В Охридската епархия по численост след българите се нареджат власти, които са най-много в Крушево и Охрид. В Крушево искат въвеждане на влашки език в училищата, но гръцката църковна власт не разрешава. Българите са принудени да бъдат потолерантни, за да спечелят на своя страна влашкото население.

През 1874 г. българите-екзархисти, печелят допитванията в Скопската и Охридската епархия. Със сълтански ферман за Скопски митрополит е назначен Доротей (преди това Врачански и Софийски).

По съведение на австроунгарския консул в Призрен – Липих, населението в Скопската епархия е българско. През 70-те години на 19 в. той пише: „Но скопските българи почват да се считат като един македонски откъслек от цялата нация, отделен от собствено дунавските българи – тенденция, която е особено силно застъпена в интелигентния Велес и оттам живо се разпостранява“. Именно тогава започва да се заражда идеята за македонизма – откъсване на македонските българи от останалата част на нашия народ. Носители на сепаратистките настроения не са широките народни маси, а крайно ограничен кръг български дейци от Македония, български патриоти, страдащи за онеправдяните си родни огнища. Мисълта за търсене на самостоятелен път за уреждане на църковно-народното положение паралелно с Екзархијата е продуктувана от обективното развитие на църковния въпрос и ангажираните с него сили, малко или повече в полза на българите от Северна България. На тази основа, разочаровани или загубили вяра и търпение в пълното прилагане на чл. 10 от фермана, някои според Славейков „местни патриоти“ подбуждат неразположение и зависимост към съотечествениците си в Дунавския вилаят и засилват обвиненията срещу Екзархијата сред

и така огорчения народ. Във второто писмо Славейков е категоричен – причината за тази обстановка в Македония е, че македонските епархии са много огорчени от тежкото положение, в което се намират.

В Скопие българската община има тежката задача да отстоява българщината срещу силната сръбска пропаганда. Нека не забравяме, че българското църковно движение започва първо в Скопие още през 1829 г., когато скопските българи искат от Цариградската патриаршия Владика българин. За по-малко от четири години трима гръцки Владици – Ананиас, Неофитос и Генадиос са прогонени от скопските граждани. Скопската епархия е сред посочените български епархии във фермана за Екзархијата от 1871 г. и получава своя Владика Кирил, учил в сръбската духовна семинария в гр. Карловци, Австро-Унгария. Той пристига в Скопие след тригодишното си заточение в Сивас, Мала Азия, изпратен там от патриаршеския съд според обвинението на тогавашния гръцки митрополит във Видин, че притежава книга за българския цар Йоан-Асен II. После учителства в Тулча, служи като дякон в местната църква и е назначен за председател на църковната община в Силистра, а после е произведен

в епископски сан от екзарх Антим I с титлата Белоградчишки и назначен за Викарий във Видин. От края на 1874 г. епископ Кирил е управляващ Скопска епархия, а през лятото на 1875 г. е избран за Скопски митрополит. По време на Руско-турската война се установява в Цариград, после в София, участва в Кресненско-Разложкото въстание с митрополит Никонаил Охридски, а от 1887 г. управлява Софийската епархия. В началото на новото столетие дарява 50 000 лв. за изграждането на Софийската духовна семинария.

В Преспанска нахия положението е малко по-различно – гласовете са за Патриаршията. Българите в Скопска, Поленинска, Охридска, Пелагонийска епархии и някои кази от Драмската епархия отхвърлят властта на Патриаршията още преди издаването на фермана. В селищата са открити български общини, училища и читалища, на много места българите изгонват гръцките Владици. Във втората група епархии борбата започва по-късно и макар да има по-ограничени постижения, редица документи сочат българския произход на населението там.

В Струмишка епархия надигането на българите е бавно и мъчително пора-

Кирил Скопски и Видински

ди силните гръцки позиции и подкрепата на Патриаршията, поради което е осуетен първоначалният опит за откриване на българско училище, а българските учители са прогонени.

В Драмска епархия също има силно гръцко влияние и националното пробуждане е забавено. В селата Пресечен и Плевня обаче българите изгонват гръцките Владици и откриват български училища. Подобно е положението в Мелнишката и Серската епархия, където гръцкото духовенство предприема мерки за задушаване на народния устрем чрез клевети пред турското правителство, интриги и арести.

Воден е седалище на гръцката Воденска епархия. Там е основана българска община, чиито действия са силно затруднени от многочисленото гъркоманско население. В града работят Димитър Миладинов и Георги Динков. На празника на Константин и Елена през 1872 г. българите завземат църквата „Свети Врач“ („Свети Безсребреници“) и започват собствена служба на български език. Храмът на няколко пъти минава ту в гръцки, ту в български ръце, докато накрая окончателно става български. Постепенно Воденската българска община изтласква Цариградската патриаршия от Воден. В началото на 1880-те години Воден има 1400 къщи – 980 български и 420 турски, към 90-те години 790 от българските къщи все още са патриаршистки, а 190 – екзархистки.

В Битоля българската църковна независимост е обявена през 1869 г. на Димитровден, по време на службата в църквата „Света Неделя“, когато не е споменато името на патриарше-

ския Владика. За пелагонийски митрополит е избран Евстматий през 1872 г., който е ръкоположен на следващата година. Макар че общината настойчиво иска изпращане на Владиката в Битоля, съпротивата на Патриаршията и Портата е голяма, поради което Евстматий изобщо не стъпва в града. В проекта на цариградския патриарх Антим VI Константинополски, Пелагонийската епархия се разделя на две, като Прилепска каза се отстъпва на Екзархиета, а Битолска остава под властта на Патриаршията.

Прилеп е един от най-будните български градове, в които Българското Възраждане започва още в началото на 19 в. Благодарение на Прилепския панаир, градът преживява икономически възход и има Водеща роля в българската църковна борба. На 25 февруари 1868 г. службата на гръцки език в църквата е прекъсната от населението и Владиката е принуден да заповядва четене на евангелието на български език. На 11 май 1870 г. тържествено е отпразнуван денят на светите братя Кирил и Методий и архимандрит Кирил служи литургията с владишкия жезъл.

Един от най-активните радетели

на прилагането на чл. 10 от фермана и изпращане на български Владика в Битоля е Тодор Кусев. Под негово ръководство българската община изготвя прошение до Високата порта, подписано от свещениците и кметовете на 110 села, в което се иска присъединяването към Българската Екзархия: „В нашата Пелагонийска епархия има повече от 12 000 фамилии..., които по собствено желание и добра Воля желаят да минат под Ведомството на Българската Екзархия. Ето защо, понеже според фермана това число надминава две трети от християнското население на епархията ни, най-смилено Ви молим, щото въз основа на същия ферман да ни ощасливите и зарадвате като ни присъдите към духовното Ведомство на Българската екзархия“. Общината се изказва против разделянето на Пелагонийската епархия, при което Прилепска каза става екзархийска, а Битолска – под властта на Патриаршията.

През 1872 г. за Пелагонийски митрополит със седалище Битоля е ръкоположен Евстматий Пелагонийски, един изключително образован духовник, завършил богословското училище в Халки, Духовната семинария в Яш, Киевската и Московската духовна

семинария, още философия в Берлин и медицина в Париж. В Зографския манастир отваря училище и болница. Под натиск от Цариградската патриаршия, османските власти отказват назначението му и той става врачански митрополит, а по-късно временно управлява Нишавската епархия в Пирот. Сръбските власти се опитват да спечелят на своя страна митрополит Евстматий и му предлагат да стане глава на цялата сръбска църква, ако подпише благодарствен адрес до княз Милан, в които се обявява, че населението на Нишавска епархия е сръбско и иска да остане под сръбска власт. Евстматий отговаря с категоричен отказ, като заявява, че пасъвото му е от чисти българи и той е изпратен да ги управлява като такива. През февруари сръбските власти отново правят опит да накарат пиротчани да подпишат благодарствен адрес до княз Милан, но отново без успех и замова 48 души от българската община са арестувани, а Евстматий Пелагонийски интерниран в Крушевец. След застъпничество на руската администрация в България, е освободен.

Крушевско минава под Ведомството на екзархийския митрополит в Охрид заедно с архимандрит Софроний, кой-

Константин Гулабчев

то 40 години служи в града. Но църквите остават в ръцете на Власите гъркомани и българите са принудени да построят параклис.

В гр. Лерин (днес Флорина, Гърция), седалище на гръцката Леринска епархия, живее многочислено гъркоманско население. Там е сформирана българска църковна община, която поддържа българските училища, читалище и църкви, както и заплатите на учителите в града. През 1870 г. осем български първенци поставят въпроса за църковно пение на български език пред гръцкия владика, но той отказва да ги допусне в църквата. На Цветница по време на службата в Лерин свещеник Константин Гулабчев чете Евангелието на български, след което

избухва сбиване между българи и гъркомани и почти целия град – около 400 семейства – се обявяват за български и българите овладяват градската църква. Същата година 120 български семейства от Лерин, подкрепени и от жители на селата Екши Су, Пътеле, Песочница, Неволяни и други, подават заявление до Високата порта, с което се отказват от Цариградската патриаршия и преминават в лоното на Българската екзархия. При обявяването на Българската екзархия през 1872 г. за схизматична, Владиката Прокопиос Мъгленски с помощта на първенците, успява да върне почти всички жители в лоното на Патриаршията. Остават 40 български къщи, които се черкуват в къщата на българския свещеник поп Константин Гулабчев, които построява параклис в собствения си дом, след като гърци те затварят местната църква. През 1874 г. в Лерин е отворено българско училище, което трудно оцелява между 1875-1878 година. В края на 1874 г. в училището се учат 52 момчета и 18 момичета.

В третата група епархии, Мъгленската, Костурска, Дебърската, народните сили се пробуждат и надигат след издаването на фермана. В Дебърската епархия българската община развива активна дейност срещу патриаршеския митрополит Антимос с искане за присъединяване

към Българската екзархия. През декември 1872 г. и лятото на 1874 г. населението от епархиите отправя прошения за присъединяване към новата българска юрархия.

През лятото на 1875 година в Дебърска епархия с правителствена заповед са проведени истилями (допувания), като в Дебърска каза само 2 села и 20 къщи в Дебър подкрепят гръцката църква. Докладът от допуването обаче не пристига например, което става причина Високата порта да намери „нередност“ и да го отхвърли. Дебърска, Поленинска и Струмишка епархии не получават екзархийски митрополити.

Въпреки затрудненията от страна на Цариградската патриаршия и Високата порта, Българската екзархия бързо разгръща широка творческа църковно-просветна и културна дейност, която затвърждава етнографските граници на българската нация, признати и от Великите сили. До 1878 г. в Македония има екзархийски митрополити в Охрид, Скопие и Велес, а добре организирани църковни общини действат в Битоля, Прилеп, Струмица, Воден, Костур, Солун, Сяр, Одрин и др., които признават Екзархията и под нейното ръководство изграждат църковно-просветното дело.

Йосиф I

След Освобождението и подписването на Берлинския договор от 1878 г., българските Владици от териториите на Българската Екзархия, които остават в рамките на Османската империя, са отзовани от Високата порта и са принудени да напуснат позициите, извървани досега с неимоверните усилия на десетки хиляди българи и техните духовни водачи. Седалището на Екзархията остава в Цариград, а борбата е подета с нови сили от Втория български екзарх – Йосиф I.

Михаил Хамсински,
православен кризисен психолог

личностно развитие без покаяние

Днес е на мода самоусъвършенстването. За хората, които искат да станат по-добри, по-здрави, по-богати, се организират семинари за личностно израстване, курсове по самообновяване на организма, бизнес-семинари на половете. Рекламата на тези семинари обещава „позитивни промени във всички области на живота“. Но какви са последиците от всички тези „интервенции“, без онази клочкова последица – покаянието?

Курсовете, обещаващи постигане на подобни цели, се основават на желанието да се постигнат целите без особена работа над себе си. Например, ако не сте сигурни в себе си, ще Ви се помогне да видите съвсем недостатъци, които пречат на комуникацията. От това състояние съществуват два изхода. Първият е работа върху изправянето на недостатъците, към което е насочена и вътрешната работа. Впрочем, този път е труден. Много по-лесно е недостатъците да се смятат за добродетели и просто да си замваряме очите за тях. Да си внушаваме, че не става въпрос за никакъв недостатък.

Именно това се прави на курсовете за личностно развитие. По-нататък следва внушението, че Вие сте много способни, че имате огромен број възможности, че сте в състояние да управлявате животейските събития, че

Всеки човек представлява „частница от Бога”, или че дори е равен на Него. По този начин човекът бива изпълнен с нереални представи за себе си, така че накрая започва да робува на образа, който сам си е измислил. Влюбва се в този образ. Изкрибените, нереални чувствата помвърждават, че човекът е прекрасен и силен, че може да създава представи, а понякога дори да налага тези представи на другите.

Тук няма нищо ново. Всички тези илюзии се градят върху гордостта. Трябва да отбележим, че в нико една религия гордостта, самонадеяността и смятането на себе си за равен на Бога не се смята за добродетел. Дяволът е паднал, именно защото наденил себе си. На Адам и Ева преди самото Грехопадение било обещано: „ще бъдете като богове”.

Често хората, завършили тези курсове, казват, че техният живот се е изменил към по-добро, че са постигнали успехи в работата. И на-

По този начин човекът бива изпълнен с нереални представи за себе си, така че накрая започва да робува на образа, който сам си е измислил, Влюбва се в този образ.

Iстина, известно време след такива тренировки човек може да се намира в състояние, близко до еуфория. Преди това много неща не са му се получавали, а на курсовете е почувствуval, че за него няма нищо непостижимо, че той Всъщност е много по-добър и успешен, отколкото е можел и да си помисли.

За известно време ситуацията се променя, той може да започне да изкарва повече пари и да се почувства по-уверен в себе си. Но за сметка на какво? За сметка на мобилизирането на Вътрешните психични и психологични ресурси, които съществуват у всеки. Между другото тези ресурси не са неизчерпаеми, те могат да се сравнят с допинга в спорта. След мобилизирането и изразходването на Вътрешните ре-

зерви неизбежно ще настъпи криза и опустошение.

Действително, рано или късно човек се сблъсква с проблем, който не може да реши. Всичко това нанася съкрушителен удар по надутия замисъл на подобни курсове. Сапуненият мехур се пуква и настъпва разочарование. Човекът накрая разбира, че е придобил само илюзия за собствена мощ. В действителност към по-добро се

е променил не самият човек, а единствено представата му за себе си. Подобни психологични метаморфози не са нищо друго, освен автосугестия, самовнушение. Установява се, че твоята истинска личност и красива картина, която си си изградил, се разминават. Душата е останала в същото запуснато състояние, далече от доброто и красивото, както и преди. А всъщност точно това си ти. Всичко останало е нищо. Истината се преживява много тежко. Човекът раз-

бира, че на курса изтънчено и коварно са го манипулирали, че е дал много пари, и всичко това – за да изразходва собствените си ресурси за измислената картина за себе си. Тъжна гледка! И въпреки това, иллюзията може да трае с години. Защо?

Често на човека, който участва в такъв курс, се внушава, че ръководителите на групата, към които се е присъдил, имат почти свещени знания и това съществено ги отличава от другите. Другите членове на група-

та също се утвърждават в такова мислене и взаимно подкрепят своите лъжливи представи. За да трае това колкото се може по-дълго, необходимо е хората да се държат в групата на „единомышленци“. Затова в някои случаи не се настърчава общуването извън групата, което всъщност силно напомня на секма. Освен това на подобни курсове обучението е организирано на степени. Плащаши си и завършваш първата степен. Искаш ли още веднъж да чуеш за своето величие? Плати и за втората степен.

На човека се подхвърлят фалшивиации на успех, на които той се хваща като на въдица. След това вече може да бъде воден накъдето пожелае, създава се фалшиви реалност в съгласие с мечтанията, които човекът има.

В действителност към по-добро се е променил не самият човек, а единствено представата му за себе си.

В християнството успехът се измерва с изкореняването на греховете, с борба със страстите посредством съзнанието за собствената паднала природа. Искаме ли да управяваме събитията? Като начало трябва да се избавиме от страстите, които ѝ управяват. Погледнете на себе си реално, опитайте се да се преборите с греховете. Когато има гордост, такава цел е невъзможно да се постигне, защото гордият човек не вижда своите недостатъци: всяка неправда има връзка с него, всичко е насочено против него и някой друг е отговорен за неговите недостатъци. Това са симптоми на психично разстройство. Ако личността мисли по този начин, тогава ѝ се предлага онова, което съответства на нейните изопачени представи.

Хората, които организират такива курсове за самоусъвършенстване, звучат съвсем християнски, защото обичат да говорят за любовта към

себе си и към близния, за прошката. А още предлагат и добри дела. И членовете на групата подкрепят такива призиви. Създава се иллюзията, че хората израстват духовно. Впрочем, тук имаме работа с едно голямо НИЩО. Защо се прави това? Православната Църква казва, че добритите дела сами по себе си нямат никаква стойност. Те са необходими, за да се

на другия, е необходимо да разбереш, че не си по-добър от него, тоест, необходимо е да видиш, че си по-лош от другия. А на подобни курсове как да видиш, че си по-лош от другия, ако виждаш себе си като мощн господар на житейските обстоятелства? На тези курсове не се говори за покаяние, а единствено за прощаване на себе си и за това, че не е необходимо да

Tеучи, защото ние и така непрестанно прощаваме на себе си и оправдаваме себе си. Особен проблем на човека с такъв опит на „личностно израстване” е опитът за връщане в реалността. На практика е невъзможно да го убедим, че пребивава в измама. Човекът е дал пари и докрай ще настоява, че не е наивник, когото са измамили с атрактивна иллюзия. Да живееш с чувства е много по-лесно от това да мислиш разумно, да анализираш, да учиш, да се опитваш да намериш собствено място в реалния Живот. Колкото и да се трудиш, няма да стоиш точно толкова високо, колкото там ти се говори, че стоиш.

Групите за „личностно израстване”, като правило, се формират от хора, които се страхуват да погледнат

Искаме ли да управлявате събитията? Камо начало трябва да се избавите от страстите, които Ви управляват.

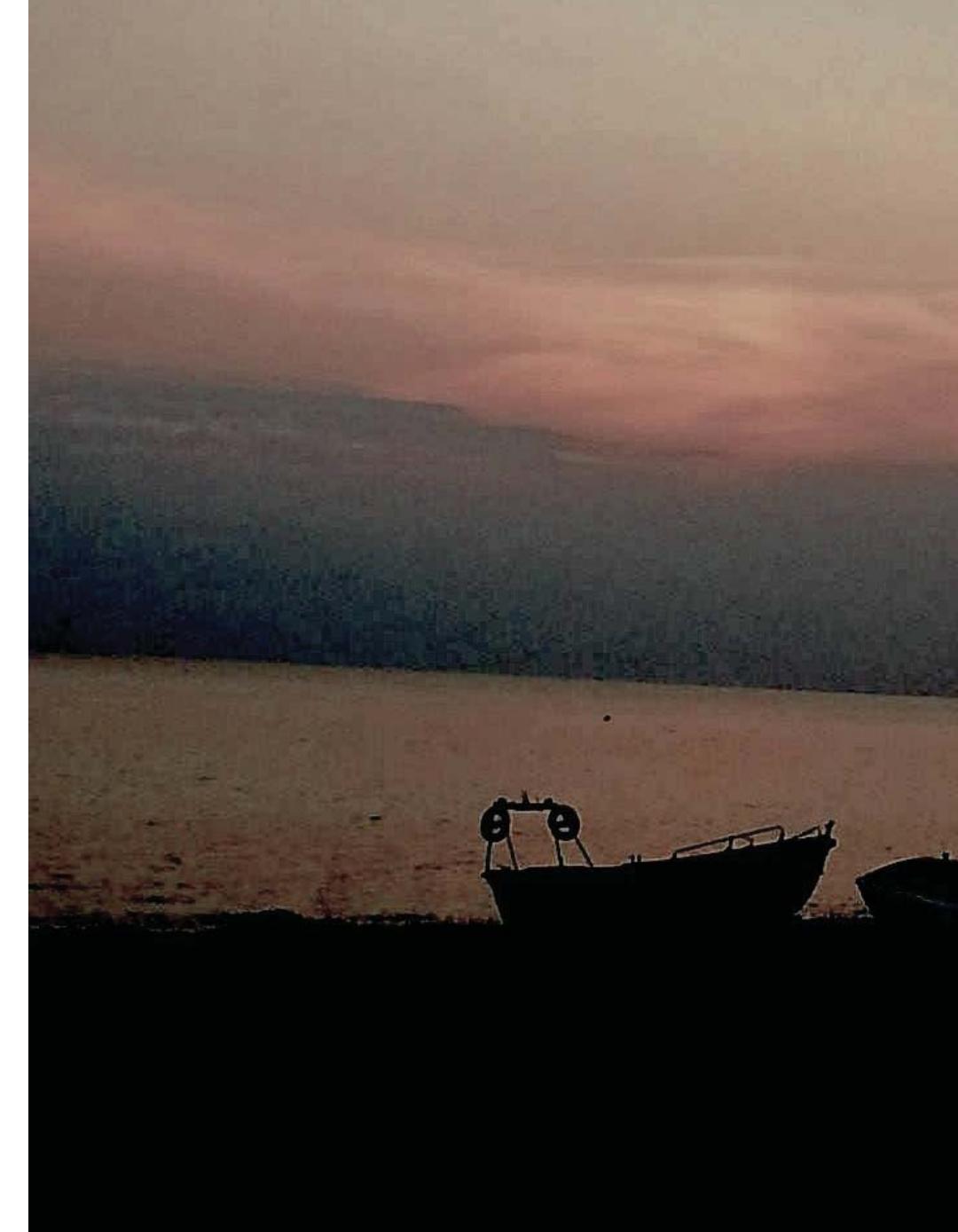
научим да съчувствуаме, да обичаме, да направим душата си по-добра, помагайки на близките. В групите за „личностно израстване” мотивацията е по-различна, стремежът е да се потвърди собственото лъжливо значение и величие. Душата не придобива никаква полза от това, единствено сапуненият мехур на гордостта се раздува все повече и повече.

Що се отнася до прощаването, Светите Отци твърдят, че искреното прощаване на близкия е възможно само чрез покаянието. За да простиши

дълбоко в себе си, да видят своите недостатъци. По-лесно ни е да отидем някъде и със собствени пари да си създадем иллюзията, че всичко е наред. Така изникват подобни общности от хора, които тичат там, само

и само за да не поемат отговорност за собствения си живот.

Всенак, бих посъветвал такива дечурлига да разберат, че техният организъм се състои от клетки, които

притежават целокупната картина на организма, съдържаща се в ДНК. Клемките се подчиняват на общ план, всяка секунда влизат в най-сложни взаимоотношения. Всяка клемка получава своята храна, за нея се грижи целият организъм. Впрочем, тя все пак е само част, която работи в цялото. Но може да се появи клемка, която казва: „Какво общо имам с организма

Особен проблем на човека с такъв опит на „личностно израстване” е опитът за връщане в реалността.

и неговия план? Аз самата съм цял организъм! Искам да харча без мярка. Няма граници за моето самоусъвършенстване и моите потребности. Аз съм по-добра от всички останали и не искам да умра”. Такава клемка е злокачествена. Тя наистина расте бързо, но само в източения организъм. Това е най-тежка болест. Ето реалната картина на това накъде ни водят ценитровете за личностно развитие и парapsихологията: „Ти си в състояние

да направиш всичко сам. Няма никаква Божия Воля, съществува само твоята Воля”.

Всички такива клемки представляват мемастази в обществото, разпространяване и налагане на психологията на злокачествената клемка. Ако човекът разбере това, може би ще пожелае да се върне в реалността, да престане да бъде бог за самия себе си. За хората, които са осъзнали, че такива нереални разбирания, които са усвоили, не функционират, а представляват само резултат от автосугестиията, съществуват два изхода: да казват, че животът е ужасен, а самите те са добри, или да признаят, че тяхната собствена представа за себе си и за живота е била лъжлива и че трябва да направят усилие, да работят върху себе си и наистина да започнат да се променят. Единствено в този случай е възможно връщането в реалността.

Превод: Татяна Филева

pravoslavie.bg